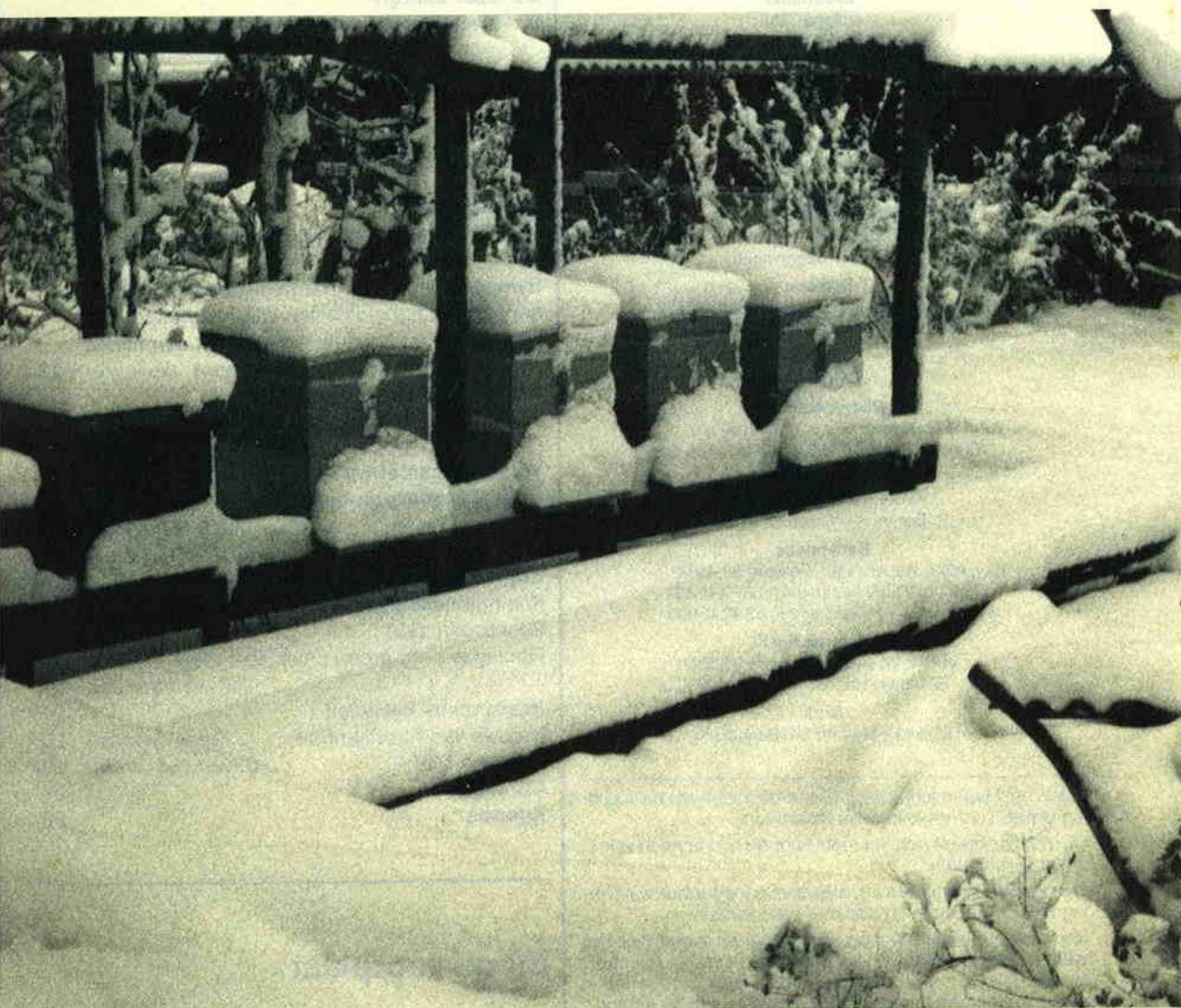

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 92 - no. 1 - januari 1991

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**
Opgericht 1897

Hoofdredacteur
J. Beetsma

Redactieleden
M.L. Boerjan, O. de Kat

Vaste medewerkers
N. de Jong, A. Neve, J.J. Speelziek, Ko Zoet

Bureauredactie
M.J.E.M. Canters

Ledenblad
Oplage 7250
Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers
op aanvraag

Advertentie-tarieven
op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**
VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon
VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Telefax
08370-24180

Openingstijden
Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro
VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie
ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.
VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk
Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijtes **zes weken voor de maand van plaatsing**, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 1ste van de maand.

jaargang 93 - nummer 1 - januari 1991

Inhoud

Van de redactie	3
Voor de beginner	
We hebben nog even de tijd <i>Otto de Kat</i>	4
Bijenteeltvereniging Beemster en Omstreken opent bijenstand	6
Hoe springen we om met onze raten? <i>J.J. Speelziek</i>	8
Erfelijke factoren van de honingbij en resistentie voor de varroamijt <i>Ine Jellema</i>	9
Portret van een imker C.D. de Feijter	
<i>Ko Zoet</i>	11
Waarschuwing <i>A. de Winne</i>	12
Bij en plant in beeld <i>Arjen Neve</i>	14
Het Groentje 90 jaar geleden <i>Ko Zoet</i>	16
Van imker tot imker <i>Ko Zoet</i>	17
De lezer schrijft	
Het kwetsbare bestaan van de varroamijt <i>J.A. Andriessen</i>	19
De extraatjes voor de imker <i>Catherina Reuter-Reken</i>	20
Zoek de zon op <i>Ton Longayroux</i>	20
Waarnemingen aan insecten <i>H.J.F.M. Verkooijen</i>	21
Geknipt voor u <i>Ko Zoet</i>	22
Rondreizende bijententoonstelling <i>Roel ten Klei</i>	23
Symposium over de harmonisatie van methoden voor giftigheidstesten van bestrijdingsmiddelen voor bijen <i>J. van den Eijnde en A. de Ruijter</i>	23
Boekbespreking	
Vlindervriendelijk openbaar groen <i>Inge van Halder</i>	25
Verenigingsnieuws	
Enig optimisme gerechtvaardigd <i>P.C. Muntjewerf</i>	25
Inlandse honing <i>W. Sterk</i>	26
Ere- en Verenigingsspelden 1990	26
Koninginneteeltdag, Wageningen, 23 februari 1991	27
Honingkeuring groep Overijssel-West <i>J.M. van der Zee</i>	27
Basiscursus Bijenteelt	28
Nieuws van het Bijenhuis <i>Frans Janssen</i>	28
Tips van DLV <i>C. van den Brand</i>	28
Cursussen	29
Agenda	30

Bij de voorplaat

Bijenstand onder een dikke sneeuwlaag bedekt. Zie onze nieuwe rubriek voor de beginner.

Foto: Otto de Kat

Van de redactie

Eén maandblad voor alle georganiseerde imkers in Nederland!

Op zaterdag 24 november j.l. kwamen vertegenwoordigers van de besturen van de VBBN, de LBTB, de NCB, de ABTB en de ANI en van de redacties van de Bijenhoudersbonden, de VBBN en de ANI in het Bijenhuis bijeen om het gemeenschappelijk themanummer van juni 1990 te evalueren. De waardering voor dit themanummer was overwegend positief. Op deze bijeenkomst werden ook de opmerkingen uit een klein aantal reacties van de lezers van het Groentje en van een relatief groot aantal reacties van de lezers van het Maandblad van de Bijenhoudersbonden genoemd en besproken.

Alhoewel eerst nog gedacht werd aan het voorbereiden van een tweede themanummer, een tweede generale repetitie voor de beide redacties, werd nu eenstemmig besloten om te gaan werken aan het totstandkomen van één maandblad voor de leden van de VBBN en de Bijenhoudersbonden op 1 januari 1992. De ANI zal voorlopig alleen de voorbereiden- de besprekingen bijwonen.

Als voorwaarde werd gesteld, dat de kosten van het maandblad niet mogen toenemen.

Op woensdagavond, 4 december kwamen de redacties en een vertegenwoordiger van de ANI al bijeen in de stationsrestauratie van 's-Hertogenbosch om de voorbereidingen te bespreken.

Leren van elkaar

Op het verzoek van de redactie over het onderwerp 'Hoe zet ik als beginnend imker een bijenstand op?' uw advies in te sturen, hebben tot op het moment dat we dit schrijven (eind november 1990) vier lezers gereageerd. De brief van een van hen, de heer Keizer uit Diepenveen, heeft u inmiddels in 'Van de redactie' van december kunnen lezen. De andere reacties waren van de heren Engwerda uit Winschoten, Keller uit Arnhem en de Groodt uit Nijmegen. Erg veel ontlopen de verschillende adviezen elkaar niet. De brief van de heer de Groodt zou je min of meer als een samenvatting van de andere kunnen beschouwen. De vijf punten die hij noemt, komen op het volgende neer:

1. Loop eerst een seizoen lang met een ervaren imker mee. Je krijgt dan niet alleen kennis van de bijen maar ook enig inzicht in de kosten en het materiaal dat je nodig hebt. Vraag of deze imker je later als mentor behulpzaam wil zijn.
2. Volg na het stage-jaar een beginnerscursus.
3. Word lid van een imkersvereniging.
4. Lees veel over bijen en bijenplanten. Maar houd je voorlopig bij één bedrijfsmethode. Ga niet experimenteren, dan loopt het vast en zeker mis.
5. Begin in ieder geval met goed materiaal.

De heer Keller voegt daar nog aan toe: houd steeds voor ogen dat je met levende diertjes werkt en begin met niet meer dan een of twee volken. Hijzelf is pas op latere leeftijd (54) zonder enige imkerservaring en voorlichting aan een beginnerscursus deel gaan nemen. De beginperiode verliep heel moeizaam, maar nu, acht jaar later, heeft hij, zoals hij het zelf uitdrukt: 'enige beginnende imkers op een goed bijenspoor kunnen brengen'.

Een aardig advies van hem is het volgende. Teken op een plattegrond, rondom het gebied waar uw bijenstand zich bevindt, een cirkel met (op schaal) een straal van drie kilometer (het vliegbereik van de bijen). Noteer twee maal per maand wat en in welke hoeveelheden er binnen dat gebied allemaal bloeit.

'Dit gebied te voet of fiets daadwerkelijk verkennen' voegt hij er aan toe. Een leerzaam en gezond advies van de heer Keller.

Hij beveelt bovendien iedere beginnende imker de poster 'Het leven van de honingbij' aan. Om zwellingen tengevolge van bijesteken te doen verminderen adviseert hij het gebruik van het (homeopathische) middel 'Ledum 6'.

Als je een honingkamer met kunstraat opzet, schrijft de heer Engwerda, moet je pas een rooster tussen leggen als de raten uitgebouwd zijn. Na de oogst bergt hij, om wasmotvraat te voorkomen, de lege raten op in goed gesloten plastic zakken.

We danken de brieven schrijvers heel hartelijk voor hun medewerking. Mocht daartoe aanleiding zijn, dan komen we in latere Groentjes op andere in de brieven genoemde aspecten nog terug.

Onder meer met de nieuwe rubriek 'Voor de beginner' wil de redactie dit jaar extra aandacht besteden aan de beginnende imker. U kunt daar ook aan meedoen. Zet uw opmerkingen, adviezen en goede of slechte eigen ervaringen op papier en zend ze ons toe. Via het Groentje kunnen we dan een heleboel van elkaar leren. En dan doet het er niet toe of we ons tot de gevorderden of de beginners rekenen!

Verslag Algemene Ledenvergadering 1990

Heeft u belangstelling voor het verslag van de Algemene Vergadering van 31 maart 1990, neem dan contact op met de secretaris van uw subvereniging (hij heeft ze in z'n bezit) of bel met het secretariaat van de VBBN te Wageningen.

We hebben nog even de tijd

Otto de Kat

Voor wie?

U bent nog niet zo heel lang imker. U heeft vorig jaar een bijenvolk aangeschaft, misschien zelfs wel twee. Wellicht volgde u een beginnerscursus en hopelijk heeft u een mentor die u met raad en daad bijstaat.

U voelt zich nog lang niet helemaal zeker in de omgang met die bruine steekduiveltjes; het liefst zou u hebben dat uw mentor altijd in de buurt was als u met ze bezig bent. U vindt eigenlijk dat u nu zo langzamerhand alles wel zonder hulp aan moet kunnen, maar keer op keer gebeuren er onverwachte zaken waar u niet zo goed raad mee weet. Als u ongeveer zo'n soort imker bent, is deze rubriek voor u bedoeld. Zie deze serie als een klein steuntje in de rug bij uw eerste schreden op het, vooral in het begin, toch niet zo eenvoudige imkerspad.

Lees ook de rubriek 'Van imker tot imker' van Ko Zoet. Hij zal van tijd tot tijd op bepaalde kwesties, die door mij slechts oppervlakkig behandeld konden worden, wat dieper ingaan. Wel is echter steeds het uitgangspunt dat uw eigen mentor altijd meer gelijk heeft dan deze rubriekschrijver. Ik zal u uitleggen waarom.

Voor wie nog meer?

Nog even een woordje voor degenen die niet behoren tot het type beginnende imker zoals aan het begin van dit verhaal beschreven. Die zullen waarschijnlijk in de volgende twee categorieën ondergebracht kunnen worden.

Allereerst de lezers die geen bijen hebben, het Groentje regelmatig van iemand lenen en dus in bijenhouden geïnteresseerd zijn, maar nog niet zeker weten of ze er wel aan zullen beginnen. Mogen die meedoen met deze Schriftelijke Minicursus voor Pas Begonnen Imkers? Natuurlijk! Wie weet zijn er bij die daardoor ooit zullen besluiten ook toe te treden tot het imkersgezelschap.

De tweede groep lezers wordt gevormd door de imkers die al van wanten weten; die zijn dus al eigenwijs. Ook al zou ik ze verbieden mee te lezen, ze zullen het toch doen. En hoe! Gretig en kritisch zullen ze deze regels doornemen, af en toe het wijze hoofd schuddend over zoveel eigenwijsheid... Maar toch ben ik er van overtuigd dat ze diep in hun hart solidair met me zullen zijn. Ze weten zelf namelijk heel goed wat een

Voor de beginner

Imkers zijn nogal eigenwijs; uw mentor dus ook, ikzelf eveneens. Die eigenwijsheid is echter geen slechte eigenschap van ons: we kunnen niet anders. Ondanks het feit dat er al vele eeuwen bijen worden gehouden en dat er al ongelooflijk veel studie is gemaakt van de biologie van de honingbij, blijven er nog zoveel raadsels over, dat elke imker steeds weer opnieuw voor verrassingen komt te staan. En zolang bepaalde vraagstukken (nog) niet opgelost zijn, zullen de meningen over het hoe en waarom ervan verschillen en heeft dus iedereen gelijk. Ik bedoel dus: u moet ook leren een beetje 'eigenwijs' te worden. Dat is overigens helemaal niet moeilijk, het gaat vanzelf.

Wen u een werkwijze aan die het best bij uw karakter en uw omstandigheden past. Pas er voor op dat u niet te veel hooi op uw vork neemt. Laat de ervaren imkers uit uw omgeving die praten over bevruchtungsstations, overlarven, rassenteelt, Jenterraampjes, starters en K.I.-moeren, maar hun gang gaan. Dat zijn eventueel (buitengewoon boeiende) zorgen voor later. Zorg eerst maar dat u de grondbeginselen van de gewone imkerspraktijk een beetje in de vingers krijgt. Daar heeft u voorlopig al een hele klus aan. Eén troost daarbij: een volleerd imker zult u nooit worden; zo iemand bestaat namelijk niet...

dankbaar werk het is beginnelingen in te wijden in het imkersvak. U heeft dat trouwens allang al aan uw mentor gemerkt.

Ik reken op hun opbouwende kritiek en aanvullende adviezen en hoop ervan te kunnen profiteren bij het samenstellen van deze rubriek. En als ze er af en toe zelf nog iets van opsteken, is dat mooi meegenomen!

Wat zijn uw plannen voor dit jaar?

Het is nu nog maar pas januari. U heeft dus nog alle tijd na te denken over wat u het komende bijenseizoen denkt te gaan doen. Dwing uzelf nu reeds een plan te maken. Als u denkt:

'Ach, ik zie wel hoe het loopt', leidt dat onherroepelijk tot teleurstellingen. Voor de verrassingen zorgen de bijen wel. Heeft u bijvoorbeeld al zo'n beetje in uw hoofd hoeveel volken u in het komende najaar denkt te gaan inwinteren? Die vraag bepaalt in belangrijke mate hoe u dit jaar te werk zult moeten gaan. Wilt u uitbreiden van een naar twee volken, of van twee naar drie of vier? En hoe moet dat dan? In de komende maanden zullen we het daar zeker over hebben.

Als u nog kasten of onderdelen ervoor nodig heeft, moet u die tijdig bestellen. Niet pas in mei, als iedereen ineens van alles nodig heeft.

Koopt u dit jaar een honingslinger of wacht u daar nog mee?

Goed kastmateriaal heeft nu misschien voorrang; een slinger is altijd nog wel ergens te lenen.

Gaat u reizen naar een of meer drachtgebieden? Ja? Dan heeft dat konsekwenties voor uw bedrijfsmethode.

Hoe zit het met uw vakantieplannen? Passen die een beetje in het schema dat de bijen er op nahouden?

Ik kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk het maken van een goed jaarplan is; òók, nee juist voor de beginnende imker.

Wie dat niet doet, kan rekenen op teleurstellingen. Een klein voorbeeld.

U heeft de bijen naar het koolzaad gebracht. Als uw volken redelijk sterk zijn (ik zeg dus nog niet eens: flink sterk) en het weer zit een beetje mee, dan kunt u er voor tachtig procent zeker van zijn dat u een zwerm kwijt raakt. Dat betekent dat u een verzwakt volk thuis krijgt, met weinig honing en veel zwerm-doppen (die dan weer uitlopen op momenten die u niet verwacht had, waarna er ongetwijfeld nog meer uit de hand gaat lopen). Als u dat allemaal niet wilt, moet u tijdig maatregelen nemen die dat zwermen verhinderen. Bereid vroegtijdig voor hoe u dat zult gaan doen. En met 'vroegtijdig' bedoel ik: minstens een maand voor de dracht begint. Het zou best eens kunnen zijn dat u zich dan bovendien ineens realiseert dat u het in de koolzaadtijd erg druk met uw werk zult krijgen in verband met een bedrijfsreorganisatie of iets dergelijks. Of u dochter gaat half mei trouwen en u heeft beloofd te helpen met het schilderen en behangen van haar nieuwe woning. Dan kunt u uw volken beter dicht bij huis hebben dan in de verre Flevopolder. Hetzelfde geldt voor uw vakantie. U moet die òf opnemen in een tijd dat de bijen wel een poosje zonder u kunnen, òf u moet een betrouwbare 'oppas' regelen; dus iemand die op het juiste moment de juiste maatregelen weet te nemen. En als beide mogelijkheden niet te verwezenlijken zijn, dan, ja dan . . . Ach, ik heb het al zo vaak tegen mijn vrouw gezegd: eigenlijk kunnen we niet met vakantie. . .

Er zijn ook voorbeelden te noemen van planmatig werken op korte termijn. Zoals: open nooit een bijenkast voor u precies bij uzelf overlegt heeft wat u van plan bent te gaan doen met dat volk. Ook daarop kom ik zeker nog terug.

Welke bijenkast?

Zorg ervoor dat u uw bijen in één type kast huisvest. Zeker als u pas begint, moet u zich dat goed realiseren. Anders zit u voor u het weet met een allegaartje. Misschien heeft u het afgelopen jaar een bijenvolk gekocht in een minder gangbaar kasttype; een of ander 'eigen merkje' van een inmiddels al lang overleden doe-het-zelver bijvoorbeeld. Ook al heeft die kast Simplexramen, de onderdelen van de gebruikelijke Simplex- en Spaarkasten zullen er meestal niet op passen.

Ik zou u willen adviseren zich te bepalen tot de meest gebruikte Nederlandse bijenkast; de enkelwandige Spaarkast. Kort na de Tweede Wereldoorlog is deze kast, naar het Amerikaanse Langstrothmodel (dat overigens een grotere raammaat heeft) ontworpen door de toenmalige Rijksbijenteeltconsulent Ir. F.J.A.M. Mommers. Het werd meteen een succesvolle moderne opvolger van de reeds vanaf het begin van deze eeuw veel gebruikte (dubbelwandige) Simplexkast.

Let er op dat de raampjes op zogenoemde afstandsrepen rusten en niet op draaglijsten waarbij afstands-blikjes nodig zijn. Aan die blikjes haal je je vingers open en ze moeten verwijderd worden bij het slingeren en dat valt niet mee als ze door de bijen stevig vastgekit zijn. Sommige imkers geven de voorkeur aan het (bijna de helft duurdere) Hoffmanraam, een zogenaamd 'self spacing frame' waarvan de zijlatjes aan de bovenkant verbreed zijn zodat de raampjes elkaar daar raken. In dat geval moet u wel gewone gladde draaglijsten monteren.

Denk goed na voor u zich een kunststofkast aanschaft. Daar is nog weinig ervaring mee in ons land, het materiaal is over het algemeen nogal kwetsbaar en meestal ook niet bepaald milieuvriendelijk.

Kasten zelf timmeren is alleen te doen door de zeer handige doe-het-zelvers, het is bijna meubelmakerswerk. Zelfs het in elkaar zetten van kant en klare bouw-pakketten die tegenwoordig in de handel zijn, vereist heel wat handigheid. Geef liever wat meer geld uit, als u uw eigen handvaardigheid niet helemaal vertrouwt.

Per kast heeft u in ieder geval nodig: een losse bodem (als het enigszins kan een gaasbodem), twee broedkamers, minstens één honingkamer, een koninginnerooster en natuurlijk een dekplank en een dak. Neem plastic voerbakjes, geen houten, want die zijn moeilijker schoon te maken en lekken vaak.

Wat de aanschaf van nieuwe kasten betreft, nog één belangrijk advies: controleer bij de leverancier altijd of de verschillende onderdelen wel goed passen. Zijn de dekplanken niet krom, passen de honingkamers precies op de broedkamers, schuiven de bodemplanken een beetje behoorlijk, is het hout gaaf?

Bijenkasten zijn niet goedkoop (een Spaarkast als boven omschreven kost bij het Bijenhuis ongeveer 350 gulden), maar als ze goed geconstrueerd zijn en re-

gelmatig onderhouden worden, gaan ze heel lang mee.

De leverancier zal u zeker ook kunnen informeren welke verf- of beitssoorten geschikt zijn om het hout zo goed mogelijk te conserveren.

Mocht u plannen hebben met uw volken te gaan reizen, dan heeft u, om de bakken stevig op elkaar te houden, ook nog voor iedere kast een reisriem nodig.

Maar hoe gaat het eigenlijk met onze bijen?

Door al dat gepraat over ons jaarplan en het kastmateriaal zouden we haast vergeten hoe het in deze maand met onze bijen staat. Moeten we nog iets aan ze doen? Nee hoor, ook al vriest het dat het kraakt, ze redden zich wel. En til maar eens voorzichtig een kast aan de achterzijde een klein eindje op: u merkt dat ze sinds de najaarsinwintering nog nauwelijks in gewicht zijn afgenomen. Dat gebeurt pas later, in maart en april, als zich inmiddels een flink broednest heeft ontwikkeld.

'Maar', denkt u, 'zouden ze nog wel leven?'

Leg uw goeie oor tegen de kastwand, geef met uw knokkels een flinke tik tegen het hout en luister. Een uit de diepste diepten opklinkend gezoem, dat zeer snel daarna weer verdwijnt, is het bewijs dat alles in orde is.

De vliegplanken van eventuele sneeuw ontdoen, hoeft ook niet. Ik heb nog nooit gehoord dat een ingesneeuwd volk gestikt is.

Het is ook heel goed mogelijk dat de bijen deze maand

een of meer reinigingsvluchten houden. Dat heeft altijd iets feestelijks, vind ik. Geniet er maar van; het is een teken dat het voorjaar er aan zit te komen. Althans, dat probeert de imker zich aan te praten. Een beetje gelijk heeft hij dan wel: in zachte winters komen de bijen soms in januari al met stuifmeel binnen, meestal van de winterhei of vroege krokussen. Reken maar dat er dan binnen in het volk al een aardig broednestje zit.

Maar het echte voorjaar? Wanneer is dat er? O, dat duurt nog zo lang, zo verschrikkelijk lang. . . Imkers zijn niet alleen vaak eigenwijs, maar ook nog – vooral 's winters – ongeduldig.

En wat doen we de volgende maand?

In het Groentje van februari zal ik u onder meer iets over imkersgereedschap vertellen en . . . 'het kistje van Ko'. Ook is er in die maand wel iets meer aan het gedrag van onze bijenvolken op te merken en bovendien heb ik nog een klein knutselkarweitje voor u. Voor we het weten is het dan al weer maart. Als het weer even meezit, gaan we in die maand de voorjaarsinspectie houden, waarmee het dus echt menens gaat worden met het nieuwe bijenseizoen! Maar wie zei er daarnet ook weer dat imkers 's winters zo ongeduldig zijn?

N.B.

- Mocht u als beginnend imker naar aanleiding van deze rubriek, of om andere redenen, vragen hebben die de praktische bijenteelt betreffen, stuur deze dan naar de redactie in Wageningen en schrijf links boven op de envelop: 'beginnersrubriek'. U krijgt dan of persoonlijk antwoord of via het Groentje.
- Degenen onder u die geen beginnerscursus hebben gevolgd en dat toch wel op korte termijn zouden willen gaan doen, adviseer ik het secretariaat van de VBBN in Wageningen te bellen (08370 - 22422). Daar weten ze u te vertellen of er ergens bij u in de buurt misschien binnenkort een cursus van start gaat. Of kijk eens in de rubriek 'Cursussen' van de laatste Groentjes.

Bijenteeltvereniging Beemster en Omstreken opent bijenstand

Bestuur subvereniging Beemster e.o.

De inmiddels 65-jarige bijenvereniging Beemster en Omstreken heeft een lang gekoesterde wens in vervulling zien gaan. Zoals iedere vereniging wilden ook wij een vaste plaats in onze regio, waar de Beemster imkers hun activiteiten kunnen concentreren. Een van de activiteiten van de vereniging is ook het geven van informatie over bijenvolken en alles wat er mee verbonden is. Met name de School Advies en

Begeleidingsdienst doet regelmatig een beroep op bestuur en leden van de vereniging om in praktijk iets te demonstreren of over het leven van de bijen te vertellen. Een geschikte plaats, die goed bereikbaar is voor veel mensen en waar bijen geen overlast bezorgen aan omwonenden is niet makkelijk te vinden. Daarom is contact gezocht met de stichting Kinderboerderij in Purmerend, die ressorteert onder het

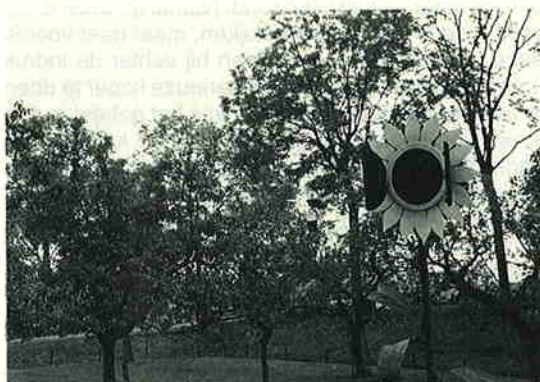
NER (Natuur, Educatie en Recreatie,) en het IVN. De kinderboerderij is gelegen aan de Purmersteenweg in de nieuwe wijk "De Purmer" in Pumerend. Het idee om een demonstratiestand te maken werd door de medewerkers met enthousiasme ontvangen. Na het nodige overleg met de betrokkenen, konden we niet alleen de demonstratiestand op de kinderboerderij, maar ook een bijenstal maken in de daar aanwezige heemtuin. De bouwkundige realisatie is voor het grootste deel aan een aantal bekwame mensen te danken, die voor elk technisch probleem een oplossing hadden.

Voor het verrichten van de openingsceremonie werd de heer van Dam, burgemeester van Purmerend, bereidt gevonden. In zijn toespraak memoreerde hij de misschien wat verwarrende situatie dat de burgemeester van Purmerend een opening verricht van een Beemster vereniging. Maar gelukkig valt Purmerend onder de Omstreken. De burgemeester vond het deste plezieriger dat de vereniging de recreatieve banden met Purmerend opnieuw aanhaalde. Met dit ambitieuze idee van het bestuur en de leden andere mensen mee te laten genieten en te onderrichten over de bijensamenleving, spreekt de ware hobbyist en het enthousiasme van de imker in hart en nieren. Daarom is de plaats ook zo goed en wel overwogen gekozen, een kinderboerderij, waar jonge mensen kunnen leren omgaan met onze natuur. De burgemeester wenste de vereniging heel veel succes voor de toekomst met dit prima initiatief.

Hierna ging de burgemeester, onder toezicht van een honderdtal aanwezige genodigden, over tot de openingsceremonie. Door aan een koord te trekken opende zich het donkere hart van een reusachtige, 4 meter hoge zonnebloem. Uit dit geopende hart kwam een meer dan levensgrote bij aangevlogen, die een emmertje met echte Beemster honing in haar voorpoten vasthield en deze aan de burgemeester overhandigde. Na het uitbrengen van een toast met mede was de ABRI, de naam van de demonstratiestand, officieel in gebruik genomen. De betekenis van het woord ABRI is schuilplaats en zoals de oermens in Frankrijk de natuurlijke ABRI'S (overhangende rotsformaties) als schuilplaats gebruikte,

symboliseren wij dit voor onze bijen. Hierna ging het hele gezelschap naar de deel van de kinderboerderij, waar een aantal jubilarissen een jubileumspeld zullen ontvangen. Als eerste ontving de heer P. Muntjewerf, voorzitter van de VBBN en lid van onze vereniging, de gouden verenigingsspeld uit handen van burgemeester Van Dam voor zijn 60-jarige lidmaatschap. Vervolgens werd deze taak overgenomen door het hoofdbestuurslid, de heer Bob den Held, die maar liefst zeven kandidaten met een gouden of zilveren jubileumspeld mocht verblijden.

Hoewel, zoals hij zelf mededeelde, dit zijn eerste officiële optreden was als nieuwbakken hoofdbestuurslid van de VBBN had hij zich bijzonder van zijn taak gekweten. Voor ieder had hij een persoonlijk woord en daarbij bleek dat hij goed geïnformeerd was in de achtergronden van de jubilaris met voor de persoon kenmerkende details over zijn beroep of imkerij. Na al dit officiële gebeuren werd het nu tijd de expositie te bekijken en nog wat gezellig na te praten. De enige wanklank van deze feestelijke opening voor het bestuur en de feestcommissie was de teleurstellende en zeer matige belangstelling van de zijde van de besturen van de regio Noord Holland, de zusterverenigingen, alsook van de voorvechters in het Groentje van dit type activiteiten. Hoewel officieel als genodigden geïnviteerd, op een na allen verstek lieten gaan.

's Middags was er openhuis en gezellige druk. Het bijenvolk in de geheel glazen kast kon nauwlettend worden gadegeslagen, wat al direct een spervuur van vragen opriep bij de bezoekers aan de leden van de vereniging. Een digitale thermometer, waarvan de sensor in het broednest zat, registreerde feilloos de temperatuur, waarvan de meeste mensen vonden, dat die zo hoog was en zo constant bleef. De gehele dag overziende kan gezegd worden, dat deze een succes was en de Bijenteelt Vereniging Beemster en Omstreken een mooi stuk verenigingswerk tot stand heeft gebracht met een prachtige lokatie voor de activiteiten van haar leden en belangstellenden. Mocht U eens in de buurt komen dan bent U altijd van harte welkom.

Hoe springen we om met onze raten?

J.J. Speelziek

Niet lang geleden bevatte een krant uit de Achterhoek een advertentie, waarin niet-zwermende bijen te koop werden aangeboden. Hoewel je als imker weet, dat zoiets nonsens is, was mijn nieuwsgierigheid toch van dien aard, dat ik er op afging. Bij de bewuste bijenman aangekomen ontwaarde ik een eenvoudige overdekte stal met een achttal bevolkte bijenkasten. Hoewel het weer niet slecht was vlogen er toch maar weinig bijen rond. Natuurlijk wilde ik die volken eens van binnen bekijken, maar daar voelde deze persoon niets voor. Toen hij echter de indruk kreeg met een ogenschijnlijk serieuze koper te doen te hebben, die wellicht bereid was het geheel in één koop mee te nemen, ging hij door de knieën. Zijn spraakwaterval en mijn opstelling als simpele ziel, die nog maar betrekkelijk weinig van het bijenleven scheen af te weten, speelden hierbij vermoedelijk een rol. Hij zag zijn volken kennelijk al op mijn aanhangwagen staan, die ik toevallig voor een ander doel meevoerde. Bij wijze van uitzondering mocht ik twee kasten als steekproef openen. Begonnen werd met het meest actieve kastvolk. Nadat ik er een middenraam uithaalde bleek het raatwerk inkt- en inktzwart te zijn, het geheel spaarzaam bezet met broed en kleine, ietwat schuwe bijen. De overige raten van dat volk vertoonden hetzelfde trieste beeld. Op mijn vraag wanneer hij voor het laatst de raampjes van nieuwe kunstraat had voorzien, vertelde de brave man, dat hij de natuurlijke behandeling toepaste, immers de bijen in de vrije natuur krijgen ook geen kunstraat en zie ... aldus had hij bij toeval het geheim ontdekt om het zwermen te voorkomen. Hoe het met de honingopbrengst en de gezondheid van zijn bijen was gesteld, laat zich raden. In ieder geval ging ik na die eerste indruk huiswaarts met een interessante ervaring rijker.

Met welke frequentie raten vernieuwen?

In de meeste bijenliteratuur wordt aanbevolen het ratenbestand eenmaal in de drie jaar te vernieuwen. Ik geloof dat dit een minimum eis is. Sterke volken met een snelle doorstroming "verbruiken" hun raten sneller dan zwakke en moerloze volken. Daarom is het zinvol de raten om het andere jaar te vernieuwen, waarbij ik met name doel op de broedramen. Aangezien waszweten en raatbouw functies zijn van de jonge bijen, zouden we daar meer gebruik van moeten maken. Als we zien hoe snel een sterk bijenvolk in het voorjaar kunstraat uitbouwt, dan is het gewoon zonde om ze dat te beletten, erger nog, ze op te zadelen met oude (te oude) raten. Denk er bij raatvernieuwing wel aan de kunstraat op de onderlat van het raampje te plaatsen en onder de bovenlat een paar mm vrij te houden; aldus verkrijgt men fraaie volkomen dichtgebouwde raampjes. Ramen met spleet zijn typisch Hollands, naar mijn mening minder praktisch. (Zie Bijenteelt 88(11): 320-321 (1986); raampjes monteren en voorzien van kunstraat).

Raatvernieuwing is een belangrijk aspect van de ziektepreventie

Jaarlijks kunnen er ongeveer tien generaties jonge bijen in een broedraat opgroeien. Hierdoor blijven evenveel larve- en popshuidjes en ontlasting, maar bovendien schadelijke bacteriën in de cellen van deze raat achter. Door het achtergebleven organische materiaal vormen oude raten een uitstekende voedingsbodem voor wasmotten. Een meer recent gegeven is de ophoping van residuën van pesticiden en radio-activiteit, kortom er is alle reden om een raat zo snel mogelijk te vernieuwen. Bijkomstigheden zijn: schonere was uit de zonnewassmelter, minder problemen met de overwintering van ons ratenbestand, maar helaas ... "geen kleine, niet-zwermende bijen", zoals in de aanhef werd beschreven. Dit verhaal gaat uiteraard niet op voor honingkamerramen. Indien deze vrij zijn van broed kunnen ze vele jaren meegaan, ze vallen ook niet ten prooi aan de wasmot. Bovendien zijn meermalen gebruikte honingkamerramen steviger en daardoor beter bestand tegen het slingeren. Mocht u mijn relaas betreffende raatvernieuwing om het andere jaar niet geloven, wel, probeer het een paar jaar en u doet het nooit weer anders. Dat één en ander ten koste zou gaan van de honingproductie is een fabel, ik geloof zelfs dat het tegendeel waar is!

Opslag van raten tijdens de winter

Het bewaren van raten gedurende de wintermaanden is zelden vrij van risico. speciaal de broedraten zijn een geliefd object voor de grote wasmot, om van muizen en schimmels maar niet te spreken.

Geslingerde raten, speciaal waarin zich heidehoning bevond, mogen nimmer in vochtige toestand worden opgeslagen. De achtergebleven honingresten zijn hugroscopisch, vocht wordt aangetrokken en aldus wordt vrij baan gegeven aan verzuring (gisten) van schimmelvorming. Geslingerde raten altijd terstond door de volken laten herstellen en leegeten, vervolgens aangekitte was en propolis van het houtwerk verwijderen en eerst dan in de winteropslag plaatsen. Het opslaan van raten, waarin zich nog restanten stuifmeel bevinden, leidt meestal tot schimmelvorming. Het is zinvol deze voor het inwinteren aan de volken terug te geven. Aan het einde van het seizoen de raten selecteren en in geval van twijfel zondermeer omsmelten of inruilen tegen kunstraat. Dat geldt ook voor misvormde raten en exemplaren met (veel) darrewerk. Gedurende het actieve seizoen inhangen van dergelijke raten bevordert de productie van darren, waaraan nu eenmaal minder behoefte is. De droge raten opslaan in broed- en honingkamers; maak er een hoge stapel van en zorg dat de onder en bovenzijde open zijn, echter met dien verstande, dat beide zijden afgedicht worden met fijn gaas, de zogenaamde schoorsteenmethode. Plaats zoveel mo-

gelijk gelijksoortige raatkwaliteiten bijeen, zoals onbebroede, licht- en donkerbuine raten en vermeldt dat op de kamers, het bespaart in het voorjaar sorteerkwerk. Om nog in de raten aanwezig ongedierte, waaronder Nosemasporen, wasmoteitjes, stuifmeelmijten en schimmels te vernietigen, plaatsen we gedurende de eerste weken van de winteropslag een schaalje met watten en azijnzuur (80%), ook wel ijsazijn genoemd, op de raten van de bovenste bak. (Voor de hoeveelheid ijsazijn zie Bijenteelt 91(7/8): 218-219 (1989).)

De damp van deze vloeistof is zwaarder dan lucht en verspreidt zich dan ook geleidelijk van boven naar

beneden door de raten. Alvorens deze raten in het voorjaar weer te gebruiken, eerst goed luchten! Beschikt men over veel droge zolder of schuurruimte, dan is het spannen van een paar parallel lopende waslijndraden, met er tussen de raampjes, ook een goede methode van opslag. Opdat de lucht vrijelijk tussen de raampjes door kan spelen, is enkele millimeters tussenruimte wenselijk. Een azijnzuurbehandeling vooraf is niettemin gewenst. Dit verhaal over ramen en raten was het resultaat van een gezellige babbelavond met een paar beginnend imkers, dat mij vroeg een samenvatting van het geheel op schrift te stellen, waaraan ik bij deze gaarne heb voldaan.

Erfelijke factoren van de honingbij in verband met de resistentie voor de varroamijt

Lezing van Otto Boecking tijdens reünie van bijenteeltleraren

Ine Jellema

Op 30 november j.l. hielden de in 1988 gediplomeerde bijenteeltleraren voor de derde maal een reünie, ditmaal georganiseerd door Jan Charpentier uit Berlicum. De reünie bestond uit een lezing door de Duitse wetenschapper Otto Boecking, voorafgegaan door een gezellig samenzijn rond een welgevulde Brabantse koffietafel. Otto Boecking werkt als onderzoeker aan de universiteit van Bonn bij Professor Drescher. Onderwerp van zijn onderzoek is de oorzaak van verschillen in 'afweer' tegen de varroamijt tussen diverse bijenvolken en de mogelijkheid dit door selectie te beïnvloeden. Zijn lezing was zo interessant, dat we hieronder graag de korte inhoud ervan weergeven.

De varroamijt als tijdbom

De varroamijt heeft een tijdbom onder onze bijenteelt gelegd, zegt Otto Boecking. Als we niet gauw mogelijkheden vinden om de chemische bestrijding te verminderen, zal onze honing op den duur zijn belangrijkste verkoopargument, de natuurzuiverheid, verliezen. Ook dreigt het gevaar dat de mijt resistent wordt voor de bestrijdingsmiddelen. Daarnaast ondervinden ook de bijen nadeel van die middelen.

De *Apis cerana* (de oosterse honingbij) is in de loop van de evolutie tot een leefbaar evenwicht met de varroamijt gekomen. Kan zoiets ook ontwikkeld worden voor de *Apis mellifera*? Per slot zijn er – dat weet elke imker uit eigen ervaring – opmerkelijk grote verschillen in de heftigheid waarmee een varroabesmetting zich uitbreidt bij op het oog vergelijkbare volken. Dit soort overwegingen was aanleiding voor de universiteit van Bonn om een intensief onderzoeksprogramma op te zetten rond de volgende vragen:

- Waarom wordt bij gelijke omstandigheden het ene volk zwaarder besmet dan het andere?
- Is het mogelijk door selectie de 'weerstand' van bijenvolken tegen een varroabesmetting te vergroten?

Besmettingsfactoren

In Bonn werd de uitbreiding van een varroabesmetting bij vergelijkbare volken systematisch gevolgd. Er bleken aanzienlijke verschillen te zijn. Bij het onderzoek werden vier factoren gevonden die de besmettingsgraad van volken beïnvloeden:

1. De gemiddelde tijd tussen het sluiten van de broedcellen en het uitlopen van het broed.
2. Het 'poetsgedrag', ofwel de mate waarin een volk in staat is cellen die met varroamijten besmet zijn te herkennen en op te ruimen.
3. De activiteit van broed of bijen voor de varroamijt.
4. Speurzin en afweergedrag van de bijen.

Duur van het gesloten broedstadium

De voortplanting van de mijt vindt zoals bekend plaats in de gesloten broedcel. De eerste varroa-nakomeling is een mannetje, daarna volgt een aantal vrouwtjes. Hoe langer de broedcel gesloten blijft, hoe meer vrouwelijke mijten volwassen worden en hoe meer vrouwtjes door het mannetje kunnen worden bevrucht. Het is voor de varroabesmetting dus van belang dat het gesloten broedstadium van de bij zo kort mogelijk

duurt. Elk uur telt, want onderzoeken hebben uit-
gezezen, dat bij de mijten de populatiegroei met 8%
daalt als het broed gemiddeld een uur eerder uitloopt.

In Bonn heeft men de gemiddelde tijdsduur tussen
het verzegelen en het uitlopen van broed bij verschil-
lende volken vergeleken. De verschillen bleken aan-
zienlijk: ze kunnen oplopen tot gemiddeld tien uur (zie
schema).

De duur van het gesloten stadium hangt samen met
o.a. het weer en de situatie van het volk. Bovendien
blijkt elk volk een karakteristieke tendens te vertonen
met betrekking tot de langere dan wel kortere
gesloten-broed- periode. Ook deze eigenschap lijkt
dus erfelijk te zijn.

Het poetsgedrag

Dit onderdeel van de lezing was wel het meest ver-
rassend. Uit proeven van Otto Boecking blijkt name-
lijk, dat volken in staat zijn om met varroamijten
geïnfekteerde gesloten cellen te herkennen en op te
ruimen. De poppen worden verwijderd en de varroa-
mijten worden uit de cel gehaald en (voor een deel)
vernietigd, of ze ontsnappen.

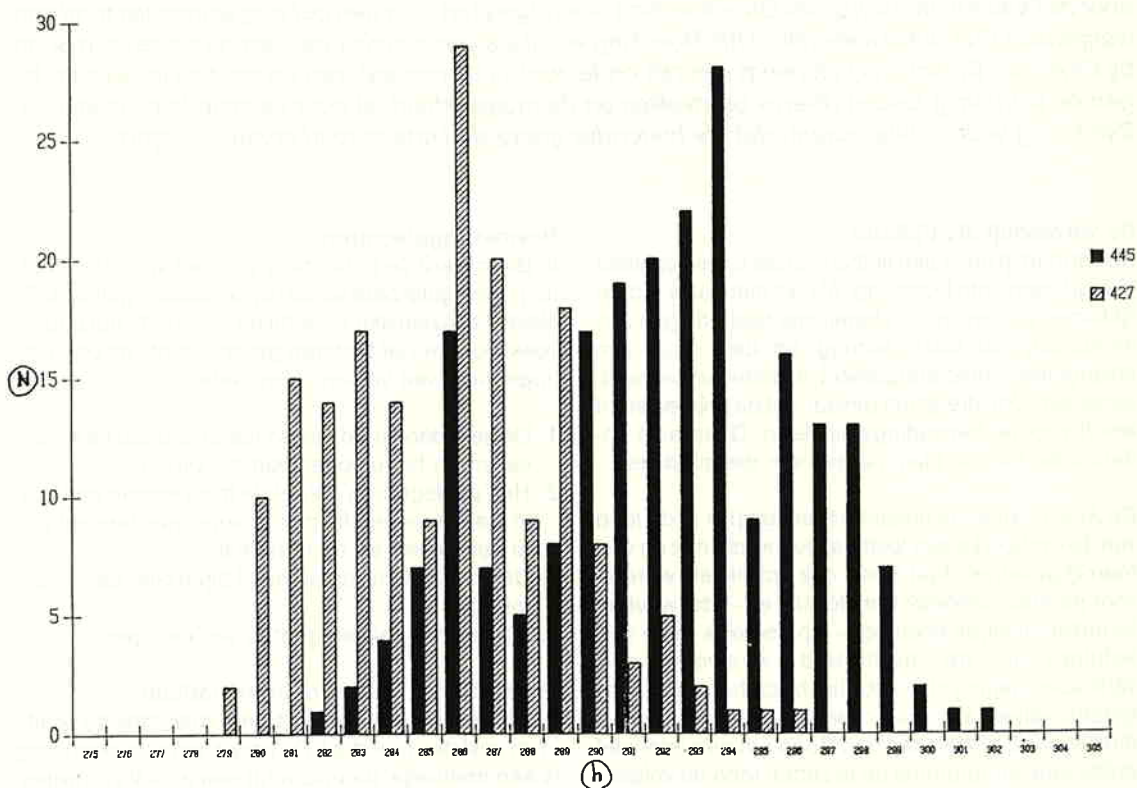
Ook hier blijken er grote verschillen te zijn in gedrag
tussen volken onderling. Sommige volken maakten
tot bijna 100% van de cellen leeg, andere volken haal-
den maar een fractie van die score. Sommige volken
waren vooral actief direct na het sluiten van het broed,
andere wachtten eerst enkele dagen en gingen dan
alsnog tot het opruimen over. Ook hier was een
constante in het gedrag te zien, die erfelijkheid doet
verwachten.

Voor de signaalwerking van het geïnfekteerde broed
is nog geen verklaring gevonden.

De manier waarop de proef is uitgevoerd is ingenieus.
Met behulp van een soort Jenter-raampjes werd de
varroamijt via de bodem de in gesloten cel gebracht.
Het deksel bleef daarbij onbeschadigd. Ter controle
werden ook cellen geopend en weer gesloten zonder
dat er een varroavrouwtje in werd gebracht. Ondanks
deze 'gelijke behandeling' reageerden de bijen on-
miskienbaar op de wel besmette cellen.

Aantrekkingskracht

Niet alle volken blijken even aantrekkelijk voor de
varroamijt te zijn; ook dat is een nog niet verklaard
fenomeen. De mijten vertonen een voorkeur voor bijen

N = aantal uitgelopen cellen
h = aantal uren na het begin van de verzegeling
■ = volk A
▨ = volk B

Volk A heeft gemiddeld 8 à 10 uur langer nodig voordat het
broed uitgelopen is.

De Imkersvereniging Noord- en Zuid-Beveland van de VBBN staat niet te dringen om van zich te laten horen. In alle rust wordt er geïmkerd in het Zeeuwse land. Onder de ruim zestig leden is er een die in 1989 reeds zestig jaar lid was van de VBBN. Zijn naam: C. D. de Feijter. Ruim zestig jaar tussen en met de bijen.

"Ik heb het imkeren geleerd van een oude rijksveldwachter. Ik was toen achttien jaar en werkte als enige zoon op de boerderij van mijn vader te Breskens. Twee ooms die reeds bijen hielden, zouden me het imkeren leren, maar het liep wat anders.

C.D. de Feijter

Portret van een imker

Op 29 mei 1929 was ik met een paard aan het werk in klaver, toen daarin een zwerm neerviel. Ik zag kans hem in een korf te krijgen en zette hem bij huis. En toen kwam die veldwachter langs op zijn ronde. Mijn vader tekende altijd zijn boekje af. Dat diende als controle voor zijn chef zodat die kon zien of hij werkelijk zijn ronde deed. Nou, die veldwachter had ook bijen en werkte daar zonder enige bescherming in. Hij kwam steeds kijken hoe het met mijn zwerm ging en leerde me hoe ik moest imkeren.

In de oorlogstijd was het prima imkeren in Breskens. Toen moest er van de Duitsers verplicht koolzaad en witte kool worden verbouwd voor de zaadteelt. Verder teelde mijn vader nog al wat radijs. Toen ik later in Goes kwam te wonen, ben ik ook nog wel eens naar het koolzaad geweest, in het Sloegebied.

Daar hadden jongelui toen een kast omvergeduwd. Bij het weer recht zetten ben ik geweldig gestoken. Toen ik thuis kwam en de kleren op zolder uittrok, zag het daar ook zwart van de bijen. Ze kwamen uit alle plooien en zakken te voorschijn. Ik heb voornamelijk simplex-kasten. Spaarkasten

vind ik niet zo goed. De bakken zitten vaak te vast aan elkaar gekit. Mijn kasten hebben geen gaasbodem. Aan de achterkant heb ik links en rechts een rond gat in de bodem, afgesloten met gaatjesrooster. De bijen kitten ze elke winter dicht!

Ik gebruik raampjes met zaagspleet en ik draad de ramen horizontaal. Dat heb ik zo geleerd en het bevalt me prima. Wasmotten heb ik niet in de zaagspleten en de raten gevuld met honing zijn tijdens het slingeren nog nooit uit de raampjes gebroken. De kunstraat smelt ik nog steeds met een warm gemaakt spoorwielje op de draden. Dat gaat prima. Als het nodig is, ga ik echt wel met mijn tijd mee hoor! Ik gebruik bijvoorbeeld Perizine tegen de Varroa.

In het voorjaar verenig ik mijn volken. Ik zet ze dan op drie broedbakken. Dan komt er een honingkamer op en als deze half vol is, gaat er een tweede honingkamer onder de eerste. Ik heb altijd met zulke torens gewerkt en dat gaat zeer goed.

Honing krijg je op dagen als je 's nachts de lakens afraapt. Hoe harder je ligt te zweten, hoe meer honing. Dan honingt het zelfs tussen de straatstenen. De meeste honing geef ik weg aan de familie; ik verkoop maar weinig honing.

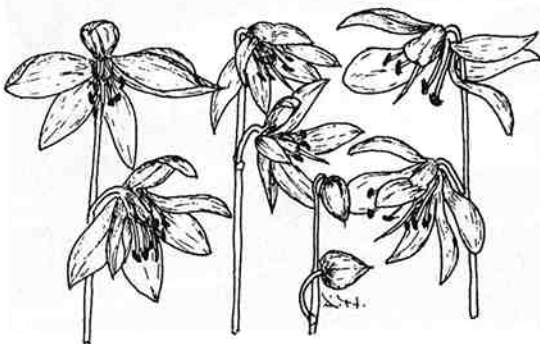
Vroeger zocht ik tijdens het verenigen altijd de koningin op, maar dat doe ik nu niet meer. Mijn ogen zijn daarvoor te slecht geworden. Nu moeten ze zelf maar uitmaken wie er overblijft. Na de zomerdracht begin ik met kleine beetjes te voeren. Niet ineens die twaalf kilo suiker er op. Door dat gelei-

delijk voeren krijg je sterke volken.

Ik heb nooit in het bestuur van de imkersvereniging gezeten. Het ontbrak me aan tijd. Als vertegenwoordiger was ik altijd lang onderweg.

En weet je wat zo heerlijk is? Ik hoef maar de straat over te steken om in de boomgaard te komen waar mijn bijen staan. Bijna iedere middag ga ik daar nog naar toe".

Ko Zoet

van een kennelijk meer 'aantrekkelijk' volk en ze bij sommige volken duiken ze vlugger het broed in. Laatstgenoemde situatie is van belang voor de groei van de besmetting, want een kortere verblijfsduur op de volwassen bij geeft een toename van de reproductiesnelheid van de mijt.

Afweergedrag en speurzijn

Bij deze twee factoren gaat het om de infectiedruk van buiten. Wanneer een zwaar besmet volk wordt geplaatst in de buurt van relatief 'schone' volken, is het duidelijk dat de laatste zullen worden geïnfecteerd. In welke mate dat gebeurt, hangt af van binnen het gedrag van hun wachtbijen. Zijn deze fel en agressief, dan zullen ze weinig vreemde bijen laten, en dus ook de besmetting buiten de deur houden. Zwichten ze snel, dan komt met de vreemde bij wellicht ook varroamijten binnen.

Iets dergelijks geldt voor speurzijn en vervliegen. Een 'schoon' volk dat overal 'dracht' bespeurt, ook in de kasten van zijn buurvölker, gaat eerder roven en zal daarmee vlugger besmet worden.

Selectie

Inmiddels is men aan de universiteit van Bonn gestart met een selectieprogramma, gericht op volken die boven het gemiddelde uitsteken met betrekking tot één

van de hierboven genoemde eigenschappen. Pas in een later stadium wil men proberen de eigenschappen ook onderling te combineren. Verder bestaan er plannen om het onderzoek verder in de praktijk te toetsen en zijn er afspraken gemaakt met beroepsmatige koninginnetelers in Duitsland om ook in hun selectieprogramma's rekening te houden met tolerantie voor de varroamijt.

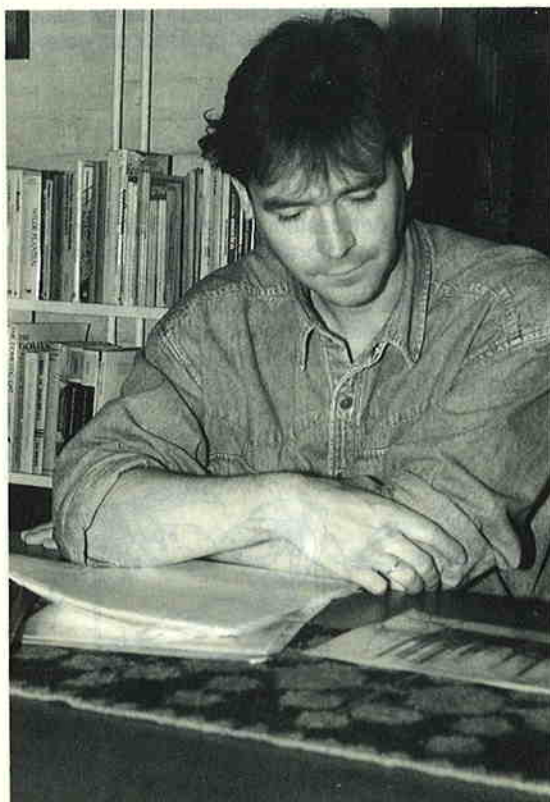
Dat in dat verband straks opnieuw de discussie over de voor- en nadelen van de verschillende bijenrassen weer zal oplaaien, is nu al duidelijk. Want het lijkt, dat de Buckfastbij op een aantal punten minder gunstig scoort dan bijvoorbeeld de Carnica.

Ten slotte

Selectie is een uiterst tijdrovende aangelegenheid. Niettemin is het de moeite waard deze weg te kiezen. Want mocht het lukken om een bij te kweken, die beter tegen de varroamijt is opgewassen, dan is dit een grote sprong voorwaarts. Dan is het wellicht mogelijk om de chemische bestrijding sterk te reduceren of zelfs om uit te komen met alleen een imkertechnische bestrijdingsmethode (zoals broedstop met vangraat). Toekomstmuziek?

Natuurlijk zal er hard gewerkt moeten worden aan het verder exploreren van deze 'selectieve' weg. Wat dat betreft was het plezierig, dat als gasten ook enkele leden van de Nederlandse selectiecommissie - speciaal daartoe uitgenodigd - de lezing bijwoonden.

Met een geestdriftig applaus werd Otto Boecking bedankt voor zijn boeiende, praktische en glasheldere lezing. Het is een onderwerp en een spreker die een uitgebreider publiek waard zijn.

Otto Boecking uit Bonn

Waarschuwing

A. de Winne

Met toestemming overgenomen uit het Maandblad van de Vlaamse Imkersbond

In het september-oktobernummer van 1990 van 'La Santé de l'Abeille', Frans tweemaandelijks informatie- en vulgarisatietijdschrift over bijen, bijenziekten en aanverwante aspecten van de bijenteelt, verscheen een ernstige waarschuwing inzake het ongepast gebruik van de fytofarmaceutische handelsprodukten KLARTAN en MAVRIK. Op het einde van dit artikel vindt u de letterlijke vertaling van deze persmededeling.

De Apistan-strips, die gebruikt worden om de varroamijt in onze bijenvolken te bestrijden, bevatten de werkzame stof Fluvalinaat. De werkzame stof in Klar-

tan en Mavrik is ook Fluvalinaat. Dit zet menig onverantwoord imker er toe aan met deze produkten te gaan experimenteren. Met allerlei dragers, dit zijn stoffen die het Klartan of Mavrik kunnen opnemen, probeert men Apistan-strips na te maken.

Men experimenteert, men maakt berekeningen aan de hand van zoveel milliliter actieve stof in één liter produkt, zoveel houtstripjes of jutestrippen in zoveel cc produkt en klaar is Kees! Denkt men, want 'men is ervan overtuigd dat de Apistanstrips door de fabrikant veel te duur op de bijenteeltmarkt gesmeten worden. Die grote firma's maken woekerwinsten en je kan ze niet tegenhouden, 't is echt schandalig, enz.'

Voor wie het niet mocht weten of beseffen, bijna al deze 'eigen gevonden behandelingsmethoden' doen varroamijten vallen. De reden is eenvoudig: elke opschudding, op kunstmatige wijze in het bijenvolk veroorzaakt, doet een zekere hoeveelheid mijten vallen. Enkele voorbeelden ter verduidelijking: een stevige trap met de voet tegen de kast; het voeren met suiker of honing; het beroken met of zonder een 'bijvoegsel', gewoon het inbrengen van een scheikundige of natuurlijke stof die vreemd is aan het bijenvolk, zoals bijvoorbeeld ether, tabak, het zijn allemaal redenen opdat men, vooral bij een ernstige aantasting, mijten op de varroabodem zou terugvinden.

Het probleem is echter niet dat men varroa's doet vallen, maar dat men ze voor meer dan 98% doet vallen! Zoals gezegd gaat het meestal om ernstig aangetaste volken. Wat haalt het dan ten slotte uit dat men 500 varroa's doet vallen op de 10.000 die in het volk aanwezig kunnen zijn? Niets! Imkers die tot nog toe een abnormaal groot aantal volken verloren, hebben in het algemeen niet of hebben met die marginale produkten behandeld. Ze dragen er nu de gevolgen van. Nochtans konden ze beter weten. We weten dat we met dit artikel onze nek uitsteken, maar de gezondheid van onze imkers, van onze klanten en de goede naam van onze honing gaat boven alles.

Hierna dus de vertaling van de Franse mededeling

Mededeling vanwege 'produkten Sandoz'

Strijd tegen de varroase: een rechtzetting van Sandoz

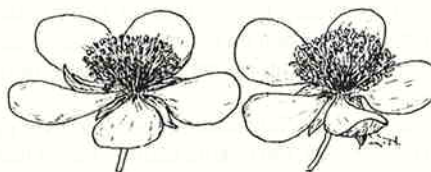
De firma Sandoz, fabrikant van de insecticides-acaricides Klartan en Mavrik op basis van fluvalinaat, informeert de imkers dat het gebruik van genoemde produkten strikt beperkt is tot de bescherming van gewassen: hun gebruik in de vrije lucht laat het gebruik zonder gevolgen voor de nuttige fauna, in het bijzonder voor de bijen en de honing toe.

De formuleringen Klartan en Mavrik, gedoseerd op 240 g fluvalinaat per liter, bevatten, naast de actieve stof, ook een bepaald aantal bijvoegsels. De aanwe-

zigheid van deze stoffen in de bijenkasten wordt afgeraden.

Het gebruik van deze formuleringen is niet toegestaan in de bijenteelt want zij hebben niet de door het Ministerie van Landbouw en van Volksgezondheid vereiste kwaliteiten die nodig zijn om een toelating voor dit soort gebruik, te kunnen verkrijgen. Sandoz verwierpt elke verantwoordelijkheid die het onwettig gebruik van Klartan en Mavrik binnenin de bijenkast, in gesloten atmosfeer, voor gevolg kan hebben. Deze gevolgen slaan op de toepassingswijze, de bijen en de gebruikers ten opzichte van de residuën. Ze betreffen ook het imago en de reputatie van de Bijenteelt en haar produkten bij het grote publiek.

Getekend: Produkten Sandoz s.a.: R.A. Richard en M. Quin.

Enkele begrippen

- Actieve stof: bestanddeel van de formulering waaraan volledig of ten dele de biologische werkzaamheid toegeschreven wordt.
- Hulpstoffen: bestanddelen zonder biologische activiteit maar die de fysicochemische kwaliteiten van een formulering verbeteren.

Voorbeelden van hulpstoffen zijn:

- Uitvloeiers: hulpstoffen die de oppervlaktespanning van de sproeivloeistof verlagen en de verdeling van de sproeivloeistof over de plant verbeteren.
- Kleefstoffen: hulpstoffen die het vasthechten van de produkten op de behandelde plantendelen verbeteren en zo aan het bestrijdingsmiddel meer weerstand geven tegen weersinvloeden zoals regen en wind. Ze verzekeren dus een langere werking van het produkt.
- Emulgator: hulpstoffen die emulsies (zeer fijne verdeling van een vloeistof in een andere) stabiliseren.

Bron: Lijst van de erkende fytofarmaceutische produkten en hun gebruik - Ministerie van Landbouw.

Het is precies over al die hulpstoffen (adjuvants), die in Klartan en Mavrik voorkomen, dat de waarschuwing van de firma het heeft.

Opmerkingen van de redactie

Een imker die al jarenlang met dit soort middelen experimenteerde heeft het hout van zijn kasten zodanig met giftige stoffen geïmpregneerd, dat hij in deze kasten geen bijen meer kan houden.

Voorjaars- helmbloem

Arjen Neve

De naam geeft het al aan: deze keer een bijenplant van het voorjaar. De tijd van het jaar waarin veel stuifmeel nodig is voor de ontwikkeling van het bijenvolk. Het lijkt alsof dan iedere stuifmeelbron wordt aangeboord, ook wanneer er geen nectar voorhanden is. Want de nectar van de voorjaarshelmbloem is langs de legale weg niet bereikbaar voor de bijentong. De bloem stelt zijn nectar op een ongewone plaats beschikbaar voor specialisten. Alhoewel, er kan worden ingebroken.

Papaverfamilie

Voorjaarshelmbloem behoort tot de papaverfamilie (*Papaveraceae*) al doen de bloemen op het eerste gezicht vermoeden dat ze tot de vlinderbloemigen behoren.

De familie telt ruim 700 soorten, verdeeld over ongeveer 50 geslachten. Op enkele soorten na ligt het verspreidingsgebied van de gehele familie op het noordelijk halfrond.

Het geslacht helmbloem (*Corydalis Vent.*), waartoe de voorjaarshelmbloem behoort, is met 300 soorten verreweg het grootste van de familie. Daarvan komen de meeste voor in Oost-Azië.

Stinzenplant

De voorjaarshelmbloem komt, met uitzondering van het noorden, in geheel Europa voor. De noordelijke grens van het natuurlijk verspreidingsgebied loopt ongeveer over het midden van ons land.

De plant is ook te vinden op een groot aantal buitenplaatsen, vooral in Friesland. Hij behoort daarom tot de Stinzenplanten. Dat zijn planten die bij stinzen, staten of andere buitenplaatsen worden aangetroffen en daarbuiten niet voorkomen.

Bloeit in maart en april

Voorjaarshelmbloem is een vaste plant. De bloei valt in maart en april. De plant heeft een knol, waarin voedingsstoffen zijn opgeslagen. In het vroege voorjaar kan de plant daardoor snel tot ontwikkeling komen. Uit de knol ontstaan één of twee stengels. Aan het begin van de stengel staan twee schubvormige bladeren. Bovengronds ontwikkelen zich eveneens twee bladen. Ze zijn symmetrisch gevormd en hebben zich tweemaal in drieën gedeeld.

De paars-rode bloemen staan aan het eind van de stengel in een trosvormige bloeiwijze. Ze verspreiden een zwakke maar heerlijke geur.

Bij het ontluiken draait een bloem zich 90 om zijn lengteas. De bloemkroon is tweezijdig symmetrisch en bestaat uit 4 kroonbladen, die in 2 kransen staan.

De twee buitenste kroonbladen zijn groter dan de andere twee. Dat aan de bovenkant heeft een spoor en een naar boven gerichte lip. Het onderste heeft een naar voren gerichte lip, die een geschikte landingsplaats vormt voor insecten.

De twee kroonbladen van de binnenste krans zijn bolvormig en gelijk van vorm. Ze zijn met elkaar verkleefd en omsluiten als twee handen de stamper en de meeldraden.

De stamper is met een knik aan het vruchtbeginsel verbonden. Als we een bloem openmaken zien we boven en onder de stamper een bundel meeldraden. In werkelijkheid zijn er 4 meeldraden. De zijdelings van de stamper staande exemplaren zijn echter in tweeën gesleten en verbonden met de andere twee, die boven en onder de stamper met de kroonbladen zijn vergroeid. Elke bundel heeft een helmknop met twee helmhokjes en aan weerszijden daarvan één helmhokje van de zijdelingse meeldraad.

Stuifmeelkorrels met 3 of 6 kiemopeningen

Al voordat een bloem zich opent gaan de helmhokjes open. Het stuifmeel wordt tussen de zijdelingse kroonbladen vastgehouden.

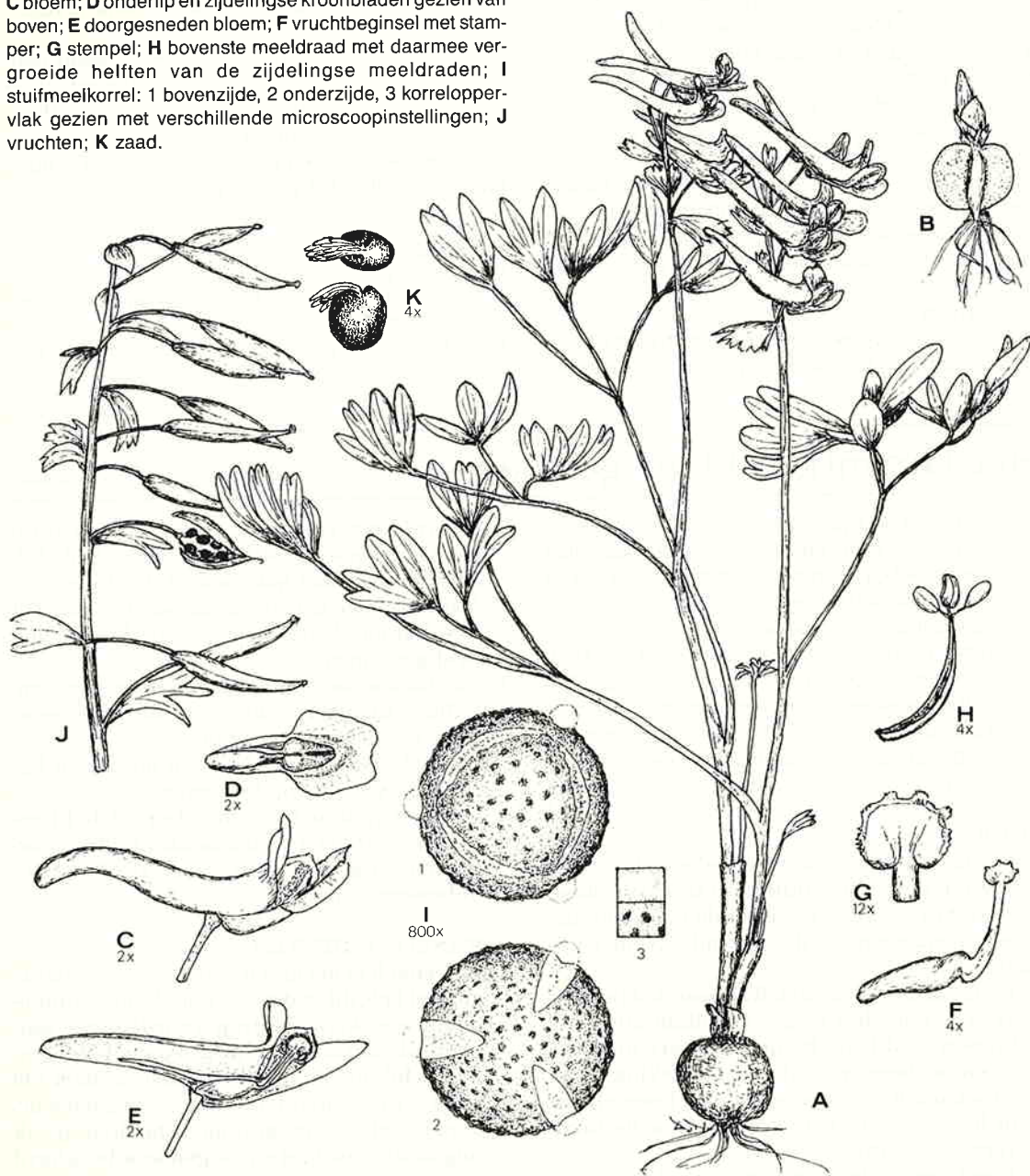
De stuifmeelkorrels hebben 3 of 6 kiemopeningen. In de illustratie is een korrel met 6 openingen afgebeeld. De tekeningen zijn, zoals altijd, gemaakt aan de hand van microscoopwaarnemingen. Als we het beeldveld van de microscoop van boven naar beneden laten gaan, zien we achtereenvolgens de afbeeldingen 1 en 2 (bij 2 zien we door de korrel heen de andere zijde). Vanzelfsprekend alleen bij korrels die in deze stand liggen.

Hangend aan de bloem valt het vrijgekomen stuifmeel op de onderzijde van de bij.

Voorjaarshelmbloem (*Corydalis solida* (L.) Swartz.)

A in bloei staande plant; **B** doorgesneden knol in de herfst; **C** bloem; **D** onderlip en zijdelingse kroonbladen gezien van boven; **E** doorgesneden bloem; **F** vruchtbeginsel met stamper; **G** stempel; **H** bovenste meeldraad met daarmee vergroeide helften van de zijdelingse meeldraden; **I** stuifmeelkorrel: 1 bovenzijde, 2 onderzijde, 3 korreloppervlak gezien met verschillende microscopie-instellingen; **J** vruchten; **K** zaad.

Bestuiving door insecten nodig

De bestuivingsinrichting vertoont veel gelijkenis met het pompmechanisme bij sommige soorten vlinderbloemigen, zoals de gewone rolklaver (*Lotus corniculatus* L.) (zie Bijenteelt 86: 315-316 (1984)).

Om bij de nectar te komen moet een doorgang gemaakt worden tussen de bovenlip en de zijdelingse kroonbladen. Het nectarium ligt namelijk achter in het spoor. Het bevindt zich op het uiteinde van een aan-

hangsel van de bovenste meeldraad, dat tot achter in het spoor reikt. Bij insectenbezoek worden de zijdelingse kroonbladen en de onderlip naar beneden gedrukt. Daarbij komt het stuifmeel via een smalle spleet tussen de zijdelingse bladen naar buiten en in de beharing aan de onderzijde van het insect. Ook de stempel komt naar buiten. Voor zaadvorming hebben de bloemen de bestuiving door insecten nodig,

want ze zijn zelfsteriel (door zelfbestuiving wordt geen zaad gevormd).

Hoewel honingbijen via de bloemopening niet bij de nectar kunnen komen, zullen ze wellicht toch een bijdrage leveren aan de nodige kruisbestuiving. Ze verzamelen namelijk het stuifmeel door de kop tussen bovenlip en zijdelingse kroonbladen te drukken. Hangend aan de bloem valt het stuifmeel op de buikzijde. De stuifmeelklompjes zijn lichtbruin.

Door sommige insecten worden in het spoor gaatjes gemaakt ter hoogte van het nectarium. Door deze inbraak is de nectar ook voor bijen toegankelijk geworden, maar van bestuivingswerk is dan geen sprake.

Doosvrucht

De vrucht is een doosvrucht, die op een peul lijkt. Hij springt met twee kleppen open, waardoor de zaden

worden weggeslingerd. Ze worden verder verspreid door mieren, die verzot zijn op het witte aanhangsel (mierebroodje), dat aan de glanzende zwarte zaden zit.

Behalve door zaad vindt vermeerdering plaats door knolvorming. Die vangt reeds in de herfst aan. In de oksel van de onderste bladen vormen zich één of twee nieuwe knollen, die door het midden van de oude knol naar beneden groeien en wortels vormen. De oude knol verdwijnt in het vroege voorjaar.

Literatuur:

Müller, L. (1939): Der Bewegungsmechanismus der Corydalis-Blüten und sein Feinbau. Österr. Bot. Zeitschr. Bd. 88: 1-23.

Ploeg, D.T.E. van der (1988): Stinzenplanten. Friese Pers Boekerij, Drachten/Leeuwarden.

Het Groentje 90 jaar geleden

Ko Zoet

Hoe belangrijk de bijen voor de imker waren (als inkomstenbron) blijkt uit een zinnetje waarbij de imker wordt opgewekt bij vermeende ziekte van zijn volken de veearts in te schakelen!

Raskoninginnen, een toverwoord van deze tijd?

Een vertaalde advertentie, overgenomen uit een Amerikaans bijenblad zou in deze tijd niet misstaan. Zou de veelal agressieve houding van imkers ten opzichte van darren iets te maken kunnen hebben met Baron von Berlepsch? Nieuwe inzichten deden echter hun intrede. Dit alles deze maand in deze rubriek.

ROER

Zeer onaangenaam voor den imker is het, wanneer zijne bijen door buikloop zijn aangetast. Deze ziekte is aan verschillende oorzaken toe te schrijven, waarvan de volgende wel de voorname zijn.

1. *Langdurige opsluiting.* Wanneer de bijen wegens het slechte weder verplicht zijn lang binnen te blijven, houden zij hare uitwerpselen zoo lang op, totdat er ontsteking in het spijskanaal ontstaat, eindelijk laten zij het in hare woning vallen, waardoor de lucht verpest wordt.
2. *Koude en vocht.* Koude noodzaakt de bijen om veel voedsel op te nemen om zich te verwarmen; vochtigheid verwekt een slechte ademhaling en spijsvertering.
3. *Gemis aan honing.* Gebrek aan honing of onvoldoende voeding verzwakt het lichaamsgestel.
4. *Honing van slechte hoedanigheid.* Waterachtige, onrijpe, ongezegelde honing verplicht de bijen veel op te nemen om het noodige voedsel te bekomen; verzuurde honing ontsteekt de ingewanden.

5. *Gebrek aan stuifmeel.* Onvoldoende stuifmeel is gebrek aan stikstof, een noodzakelijk bestanddeel van het voedsel der bijen.

6. *Stuifmeel van geringe kwaliteit.* Verzuurd of beschimmeld stuifmeel is wellicht even na-deelig als geen.

7. *Slechte toevoer van lucht.* Dit belet de ademhaling, dientengevolge slechte spijsvertering, verzwakking, buikloop.

8. *Onrust.* Het dwingt de bijen meer dan het noodige voedsel op te nemen.

Let men op deze oorzaken dan zal de bijenhouder zeer dikwijls die ziekte kunnen voorkomen en geen veearts voor zijn beestjes behoeven te halen.

RASKONINGINNEN

Ik wensch te herhalen wat ik reeds dikwijls gezegd heb, dit is, dat een bijenhouder onmogelijk een klein bedrag voordeeliger kan plaatsen dan door dit ras met langere tongen in zijn bijenstal te brengen. Het zal hem 100 maal – misschien 1000 maal – vergoed worden. Behalve de lange tongen, hebben zij ook nog de eigenschap van tegen koude gehard en zachtaardig te zijn – iets, dat wel de moeite waard is om rekening mee te houden. Als u in het voorjaar een koningin wilt hebben doe dan nu uw bestelling. De prijs van een koningin is f 3,75; maar voor goede overkomst, het brengen in den korf, paring met darren van zuiver ras en volkomen tevredenheid over de levering wordt ingestaan. In den loop van twee jaar kan de koningin eventueel teruggezonden worden, het geld wordt vergoed en bovendien f 1,25 voor de gedane moeite.

DE DARREN IN DEN STOK

In een tweetal buitenlandsche vakbladen wordt een lans gebroken voor de darren. Nu, zeker is het onzin om die dieren allerlei scheldnamen toe te dienen, want het is toch zeker en wis, dat een bijenvolk zonder darren niet kan blijven bestaan; ze zijn de edele deelen van een lichaam. Als men die deelen wegneemt, dan raakt het met den bij gedaan. Baron von Berlepsch, die op de Deutsche bijenteelt zooveel invloed heeft gehad, noemde ieder een suffer, die in het broednest een stukje darrenbroed, al was het maar zo groot

als een rijksdaalder, liet zitten. Daar hebben velen ooren naar gehad en menigeen die een bijenboek bij elkaar lapte, heeft hetzelfde liedje gezongen. Meestal maakt men hun er een verwijt van dat er zooveel zijn; verder zijn ze lui, slokoppen, vuil en de oorzaak van zwermen!

Het aantal darren echter hangt af van de sterkte van den stok. Na het verwijderen van darrenbroed zullen de bijen dadelijk verscheidene centimeters raat vernielen om ze te vervangen door darrencellen.

Van imker tot imker

Contacten, 11 november

Het feest van Sint-Maarten

Door de straat trekken groepjes jonge en heel jonge kinderen met in de ene hand een brandende lampion en in de andere een tasje of zak om het snoepgoed te bergen na een aantal kleine liedjes ten gehore te hebben gebracht.

Rond de klok van zeven is het een komen en gaan en achter de deur staande hoor ik de volgende conversatie tussen vier peuters met op de achtergrond een vader. Aan de muur naast de deur prijkt het bord met opschrift 'Te koop echte Nederlandse honing rechtstreeks van de imker'.

'O, deze meneer heeft honing, ja en vijf bijtjes heeft ie.' 'Prikken die ook?' klinkt het kleintjes.

'Nee hoor, ze lachen, kijk maar. Welk liedje gaan we eerst zingen? Kan jij bij de bel? Sinte, Sinte Maarten, de koeien

dragen staarten...'

Met een aantal honingsnoepjes trekken ze verder.

Contacten, 25 oktober

Toch wel even schrikken toen ik op deze datum door een bijenhouder werd opgebeld met de mededeling dat een volk geen voer wilde opnemen.

Er was nog broed aanwezig. Half oktober(!) was de honing er af gehaald. Uit angst dat het volk de komende winter zou verhongeren was het boven op een buurvolk geplaatst, gescheiden door een krant. Het probleem was echter dat na een paar dagen het verenigde volk geen aanstalten maakte zich door de krant een weg naar onderen te banen en rustig op tros was gekropen. Het was guur herfstweer, veel wind en buien met een middagtemperatuur van rond de elf graden. Hoe nu verder te handelen?

Na wat doorvragen bleek dat er toch ook nog wat voedsel in het volk was achtergebleven en dat gaf voor mij de doorslag. Ik heb de bewuste bijenhouder de raad gegeven het volk zo snel mogelijk terug te zetten op zijn oude plek. In de nawinter kan dan eventueel een plak honingdeeg op de raten boven de tros worden gelegd.

Ko Zoet

Overigens, er sterven na de winter meer bijenvolken dan gedurende de koude maanden. Het gemiddelde voedselgebruik in de wintermaanden ligt namelijk laag. Hoe laag? In een periode die ver achter ons ligt, van 1918-1933, is het voedselgebruik van een kastvolk op de weegschaal bijgehouden.

Het gemiddelde verbruik in oktober bedroeg 1,4 kg, in november 0,9 kg, december 0,8 kg, januari 1,0 kg, februari 1,5 kg, maart 2,4 kg en in april 2,3 kg. In de laatste maand is er in een vroeg voorjaar al heel wat voor de bijen te halen, vandaar het geringere gewichtsverlies vergeleken met dat van maart.

Zoals gezegd krijgen bijenvolken met krap voedsel het vooral in de nawinter moeilijk omdat dan, door de aanwezigheid van broed, een hogere temperatuur in het binnenste van de tros is vereist. Om die hogere temperatuur op te wekken en in stand te houden is brandstof nodig en die brandstof is het voedsel dat de bijen in het najaar bezitten en dat in de raten ligt opgeslagen.

Het is duidelijk dat eerdergenoemde imkervriend zich niet heeft gerealiseerd wat er allemaal moet gebeuren eer de bijen de aangeboden suikerstroop tot geschikt wintervoedsel hebben verwerkt. Als wordt afgevoerd met een verhouding van drie delen suiker op twee delen water, dan moet het watergehalte van deze siroop worden teruggebracht van rond veertig procent

tot onder de twintig procent. Het vrijkomende vocht moet door de bijen worden afgevoerd en dat gebeurt via waaieren, op precies dezelfde manier waarop nectar tot honing wordt ingedampt. In het warme jaargetijde werken de bijen het vocht via dit ventilatiesysteem uit de kast.

Tijdens de lage oktobertemperatuur hebben de bijen zich echter reeds teruggetrokken op de wintertros in aanleg. Als nu wordt afgevoerd staan ze voor de onmogelijke taak om het vocht dat vrij komt bij het voedselopnemen uit de woning te verdrijven.

Het vocht condenseert nu buiten de tros tegen kou-

dere oppervlakken, zoals de raten en de kastwand. De gevolgen zijn niet moeilijk te raden: beschimmelde raten, een kletsnatte woning en een onverzegelde voedselvoorraad met wellicht een begin van gisten. In een dergelijke omgeving lijkt het onmogelijk dat een volk zich gezond ontwikkelt.

De 'trek' van de wintertros

Vanaf de buitenkant gezien lijkt de eenmaal gevormde wintertros op een roerloze klomp bijen, maar in werkelijkheid is het een dynamisch geheel. In het centrum ervan is voldoende ruimte voor voetverkeer en daar wordt de warmte opgewekt. Vanuit het centrum van de tros gaande vinden we enkele malen een verhoogde concentratie bijen, te vergelijken met een schil. De binnenschil, rond de temperatuurlijn van dertien graden, heeft een dubbele functie. Ten eerste zorgt deze ervoor dat de warmte vanuit het centrum niet al te gemakkelijk wegstroomt maar tevens reageren deze bijen op informatie of, beter gezegd, gedrag van de randbijen.

Als de temperatuur van de buitenste schil bijen tot ongeveer zes graden is gedaald, dan trekken ze zich nauwer samen. Deze beweging zet de bijen van de binnenste schil aan om voedsel op te nemen dat aan de 'centrum'--bijen wordt doorgegeven. Die verbranden het voedsel, waarna door waaieren en andere processen de warmte naar de buitenste bijen doorlekt. De wintertros die zich op lege raat onder en tegen het voedsel heeft gevormd, eet zich in de loop van de winter een weg omhoog en naar de achterkant van de woning.

Zo stellen wij ons voor om het mooi overzichtelijk weer te geven. Maar bedenk, als je zo begint te praten kom je op glad ijs. Het gemiddelde doen en laten van onze immen is wel weer te geven, maar elk volk is een 'persoonlijkheid' met eigen gedrag. Vele voorbeelden zijn aan te dragen.

Beperken we ons tot de tros in de wintermaanden dan is het opmerkelijk dat een onderzoek uit 1952 – jawel: 1952 – over de verplaatsing van het warmtemiddelpunt van een bijenvolk in de loop van de winter zo weinig bekendheid heeft gekregen. Het leek me aardig dit onderzoek nog eens te volgen. Het vond plaats in een korfvolk met bovenvlieggat en begon op 3 oktober.

Het warmte-middelpunt (WM), het centrale deel van het volk, bevond zich toen halverwege de korf, nabij de voorwand. Vervolgens verplaatste het WM zich in de richting van het vlieggat, bewoog in de loop van november naar het middelpunt van de korf tegenover het vlieggat om tegen het einde van december het laagste punt op haar weg, ter halver hoogte van de korf, te bereiken.

Aanvankelijk bleef de tros tot half februari op dezelfde hoogte tot dicht bij de achterwand van de korf, om tegen het einde van de broedloze periode, in dit ge-

val half februari, aan te komen midden in de bovenste helft van de korf.

Opvallend bij dit volk was dat de bijen in de loop van de winter het voedsel dus *niet* naar achteren en omhoog volgden, maar het voedsel van het vlieggat af naar achteren in een kronkelende baan volgden, waarbij het voedsel boven het toekomstig broednest werd ontzien.

Interessant is ook de verdeling van de temperatuur op een winterdag met een buitenluchttemperatuur van minus zestien graden. In dit geval bestond er een temperatuurverschil tussen het centrum van de tros en de buitenlucht van maar liefst zesenvieftien graden! Ook in de bijenwoning, buiten de tros, is de temperatuur onder het vriespunt. Opmerkelijk is, zegt Dr. Büdel die het onderzoek leidde, dat bij deze grote temperatuurverschillen toch geen noemenswaardige opstijging van warme lucht kon worden vastgesteld. Hieruit blijkt wel heel duidelijk de isolerende waarde van de verschillende 'schillen' bijen waaruit de wintertros is opgebouwd.

Opnieuw blijkt dat het functioneren van een bijenvolk niet verloopt volgens vastgelegde regels. Al ons handelen is eigenlijk een inbreuk. Ontzag naast verwondering en bewondering strijden bij de imkers om de eerste plaats. Ze blijven er over praten want ze krijgen er gewoon niet genoeg van. Wat is het toch een voorecht om imker te zijn!

Hobby-imkers verontrust door lage honingprijs en slechte afzet

Als niet-ingewijde zou ik direct de vraag stellen: 'Wat maakt het uit voor iemand met zo een prachtige liefhebberij hoeveel er voor een potje honing wordt neergegeld?' Of gaat er onder de dekmantel van hobby-imker misschien een handelaar schuil? Eerlijk gezegd vind ik dat er hier nogal moeilijk over wordt gedaan, maar daarin komt gelukkig nu verandering.

Richten we eerst onze blik op de Verenigde Staten, dan zien we daar drie categorieën imkers, al naar gelang van het aantal volken in hun bezit.

- a. de hobby-imkers (200.000) met minder dan 25 volken;
- b. de 'side-liners' (10.000) met 25 tot 300 volken; dat zijn imkers die neveninkomsten halen uit de imkerij;
- c. beroepsimkers (2000) met 300 tot 30.000 volken.

In totaal bezitten ze ruim drie miljoen volken. De gemiddelde oogst in 1989 bedroeg vijftig pond per volk. Omgezet naar Nederlandse maatstaven kom je bijvoorbeeld tot een categorie hobby-imkers met één tot zes volken. Aangezien beroepsimkers die voor hun inkomen volledig op de bijen zijn aangewezen in Nederland op de vingers van een hand zijn te tellen, komen imkers met meer dan vijf volken automatisch terecht in een groep waar niet alleen de bijen centraal staan.

Een flink aantal daarvan profileert zich nu in een stu-

diegroep bedrijfsmatig imkeren, te onderscheiden in drie afzonderlijke groepen, namelijk: honingimkers, bestuivingsimkers en vermeerderders. Zij worden begeleid door de Dienst Landbouw Voorlichting. Het lijkt me een goede zaak voor deze dienst dat zij hun bedrijfsmatige adviezen gericht kunnen ventileren. Bovendien

staat het lidmaatschap open voor imkers uit alle verenigingen die er in Nederland aanwezig zijn en wellicht vormt dit indirect een bijdrage tot verdere eenwording.

En hoe moet het nu verder met de hobby-imkers en hun uit de hand gelopen voorraden honing, c.q. aantal volken?

Wat die honing betreft, is opboksen tegen de goedkope buitenlandse honing in de supermarkt vechten tegen de bierkaai. De kwaliteit van onze honing moet de doorslag geven.

Daarnaast is matiging van de prijs denkbaar. Wat bij f 6,- tot f 7,50 per pot niet lukt, is wellicht te realiseren bij f 4,50 tot f 5,-. Wij imkers vinden onze honing natuurlijk heerlijk, maar een vaste smaak kunnen we de afnemers niet aanbieden, koolzaadhoning uitgezonderd. Zeer geliefd is de zachte smaak van klaverhoning, nu alleen nog verkrijgbaar in de supermarkt, 'made in Canada'. Voor deze honing wordt een prijs gevraagd die dicht in de buurt ligt van de vijf gulden per pot.

Misschien is het nuttig als iemand uit de 'Commissie honing' van de VBBN zich als vertegenwoordiger van de hobby-imkers aansluit bij de groep honingimkers, want men kan als groep bedrijfsmatige imkers nog zoveel afspreken, als de grootste groep bijenhouders aan de zijlijn staat, is het moeilijk werken.

De Algemene Vergadering

Voordat we het weten is het weer zo ver. Hoewel we de laatste Algemene Vergadering maar zo snel mogelijk moeten vergeten, is wel vastgelegd dat jaarlijks tot en met 1997 één gulden per lid wordt gereserveerd voor de feestelijkheden. Met het programma kunnen we nog alle kanten uit. Vandaar mijn verzoek: maak het honderdjarig bestaan van de VBBN tot agendapunt op de groepsvergadering, bespreek het en kom met ideeën op de komende Algemene Vergadering.

Het weer van maand tot maand

Om niet in herhaling te vallen krijgt u geen beschrijving meer van het gemiddelde weer van elke maand. Wat wel blijft is een overzicht van het karakter van het weer in de afgelopen vijf jaar. Heeft u vragen over het weer of suggesties over dit onderdeel van deze rubriek, dan is een briefje welkom.

In de periode 1986 t/m 1990 was in januari het landelijk gemiddelde uren zonneschijn 46, de neerslag 68 mm en de maximumtemperatuur 4,3 °C.

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max. temp. (°C)
1986	vrij somber	nat (112)	normaal (4,5)
1987	zonnig	vrij droog (48)	zeer koud (-0,2)
1988	normaal	zeer nat (136)	zeer zacht (8,1)
1989	zonnig (61)	zeer droog (25)	zeer zacht (7,1)
1990	somber (28)	vrij droog (52)	zeer zacht (7,4)

Extremen in deze jaren

De tweede decade 1987 met een gemiddelde etmaaltemperatuur van -8,4 °C te De Bilt was op die van 1942 na de koudste van de eeuw. De gemiddelde maximumtemperatuur bedroeg -6,7 °C en was deze eeuw in geen enkele decade ooit zo laag geweest. In 1988 vele plaatsen record lage aantal vorstdagen. De Bilt had twee vorstdagen, tegen vijftien normaal. De laagste temperatuur -0,9 °C was deze eeuw nog niet zo hoog geweest. De combinatie in 1989 'zonnig, droog, zeer zacht' is uniek voor een wintermaand. Zonnig en droog gaat meestal gepaard met kou. Januari 1990 behoort tot de zes warmste van de eeuw.

Geraadpleegd:

Büdel, A. (1952) Bijenphysica. Bijenteelt 54 (8).
Oonk, A. (1935) Gemiddeld voedselverbruik wintermaanden. Bijenteelt 37 (4).

de lezer schrijft

Het kwetsbare bestaan van de varroamijt

J.A. Andriessen,
Amersfoort

Door de frequentie waarmee er werd geadverteerd voor het boek over de varroamijt (auteur Lijftogt) in het toch wel gezaghebbend orgaan van de VBBN werd ik ertoe verleid het werkje bij het Bijenhuis aan te schaffen. Toen ik het boekje vol gespannen verwachting opensloeg en begon te lezen, sloeg de ergenis toe.

Wat staat er namelijk allemaal in dit boekje beschreven:

1. Een samenvattinkje van een 5-tal lezingen, die naar ik meen al eerder uitgebreid aan de orde kwamen in het Groentje.
2. Een aantal bladzijden imkerervaringen uit het persoonlijk leven van de heer Lijftogt en zijn vrouw, waarvan je er twaalf in een dozijn vindt in het Groentje. Leuk, maar in dit boekje niet al te relevant.
3. Een imkerplan, zoals er zovele in het Groentje terecht komen.
4. Een min of meer systematisch empirisch onderzoek waarbij mijten geteld werden over welgeteld één seizoen.

5. Een lijst met drachtplanten op het terrein van de heer Lijftogt, slechts interessant voor de heer Lijftogt, zijn vrouw en een eventueel óók imkerende buurman.
6. Een paar tabellen, die dan elders nog eens afgedrukt staan als bladvulling.
7. Een blaadje met errata.
8. Een titelpagina, die er bij het openslaan al los in zat.
9. Dit alles in een goed ogende, duidelijk leesbare layout, geschikt voor zeer slechtiende imkers. Als je het lettertype terugbrengt tot de grootte van een letter in het Groentje en het aantal woorden per bladzijde navenant vergroot, wordt het boekje drie maal zo dun.

Conclusies mijnerzijds:

Als dit boekje niet op de markt was verschenen, maar in de vorm van een artikel in het Groentje, dan had ik er veel waardering voor op kunnen brengen. Nu echter een en ander me, inclusief verzendkosten, ca. f 25,- kostte, riep het lezen van dit toch wel oppervlakkig onderzoek irritaties bij me op. De schrijver, de uitgever, en het Bijenhuis moeten zich schamen, dit werkje op deze manier op de markt te hebben gebracht.

Mijn complimenten voor het kwaliteitsniveau van de interessante artikelen in het Groentje.

De extraatjes voor de imker

Catherina Reuter-Reken,
Emmen

Begin juni werden mijn collega-imker en ik gevraagd een zwerm te scheppen. Wij togen naar Emmer Compascuum en belden bij het gemelde adres aan. Schoonzoon deed open en vertelde dat het eigenlijk ging om het ophalen van een zwerm; zijn schoonvader had de zwerm al geschept. Deze kwam glunderend bij de deuropening ('zeg ook maar opa, wicht!') en nam ons mee naar de bewuste plek. Vol trots toonde hij de huisvesting die hij had gebouwd. Het was een zodanige constructie, dat ik vroeg of het goed was dat we 's avonds, als we de zwerm zouden ophalen (uitleg: als we nu de bijen meenamen, zou een deel van het volk dat onderweg was, de 'boot' missen) een foto mochten maken. Uiteraard! Het was een staaltje inventief roeien-met-de-riemen gekoppeld aan liefde voor de natuur. In dit geval dus een bijenzwerm.

'Bouwtekening'

Een kartonnen doos, gespijld, met vlieggaten, rustte op een aantal stenen. Afdgedekt met plastic, hierop een groot deksel en, tegen het inregenen, nog twee autoramen. Het geheel werd stevig gestut door een aan-

tal balken en stokken. Met leedwezen hebben we het geheel afgebroken en de bijen in een 'echte' kast gedaan. De koningin was al stevig aan de leg; raten met honing, stuifmeel en eitjes bleven doelloos in de doos achter. Maar het was een hartverwarmende actie. (Intussen is deze zwerm uitgegroeid tot een prachtig volk).

Met de neus er bovenop heeft de 'schepper' van dit moois staan kijken. Op onze waarschuwing dat de bijen wel eens een angel konden laten vallen, werd met een wijze glimlach gereageerd. Toen een van de bijen zodanig geprikkeld werd en een angel met overgave in de neus van de imker inspé boorde, sprongen de tranen werkelijk uit de ogen. Maar: 'het doet geen pijn'.

Ik weet het: zwermverhindering is noodzaak, maar toch... Als u me diep in m'n hart kijkt...

Zoek de zon op

Ton Longayroux

Een nieuwe zonnewassmelter

Restjes was, kunstraat en zegelwas kunnen we gemakkelijk zelf omsmelten tot bruikbare en zuivere was. Van die was kan men weer kaarsen trekken, boenwas maken of beeldjes gieten. Bent u niet zo creatief dan kunt u door het smelten van uw restwas in ieder geval handzame stukken bijenwas maken, waar de wasmot geen 'grip' meer op heeft.

Onderbehandeling

In de komende koude tijd is zo'n klusje, het maken van een nieuwe milieuvriendelijke zonnewassmelter, een leuke bezigheid. Onlangs las ik in het "Duitsches Imker Journal", een opzienbarend artikel over een nieuw type smelter. In plaats van een "bovenbehandeling" gaat het hier om een "onderbehandeling" dat wil zeggen dat men de was onder de warmte-absorberende plaat legt.

Een zwarte koperplaat

De zonnestralen vallen door het dubbele glas en verwarmen de collector, de warmteverzamelaar. Deze absorptieplaat bestaat uit een plaat koper, die met behulp van hittebestendige verf, zwart is gemaakt. Deze plaat wordt door de zonnestralen verhit en laat wasresten die erachter liggen, gemakkelijk smelten.

Alleen voordelen?

Wat zijn de voordelen van deze constructie boven het conventionele model, waarbij de was op de warmte-absorberende plaat wordt gelegd? Wasresten nemen slecht warmte op en zullen het absorptievermogen van de plaat dus verminderen - resultaat - het duurt langer voordat u schone was kunt oogsten.

Kleine nadelen

Heeft de nieuwe constructie ook nadelen? Ja, het smeltproces is niet meer direct te volgen, daarvoor moet men de smelter eerst openen. De voordelen van deze nieuwe smelter wegen echter op tegen dit nadeel. In ons zonnarme klimaat moeten we de straling snel en effectief omzetten in kostbare warmte.

Aanwijzingen voor de bouw

De smelter wordt dubbelwandig en tussen de beide lagen multiplex zorgen piepschuim platen voor een hittebestendige isolatie. Dat is nodig want de temperatuur kan oplopen tot 80°C.

De binnenzijde van de houten doos wordt bekleed met aluminiumfolie dat u eerst in elkaar frommelt en dan weer openvouwt. Dat craquelé oppervlak van de folie moet de infrarode warmtestralen in alle richtingen weerkaatsen.

Hoe heter, hoe beter

De instralingskant bestaat uit een raam van dubbel glas of kunststof (bijvoorbeeld acryl). De achterzijde van onze driehoekige doos is de deur van waaruit men laadt en lost. De opvangbak voor de was moet voorzien worden van fijn gaas van roestvrij staal. Het raam wordt onder een hoek van 45 graden op de geïsoleerde kist vastgezet. De maten van de geheel zijn afhankelijk van uw smeltbehoeften. Voor de gewone doorsnee imker is een raamopening van 100 x 60 cm voldoende. Zonodig kan de zonnewassmelter nog op een draaibare voet worden opgesteld, bijvoorbeeld een oud onderstel van een draaistoel of TV, om de zon gemakkelijk te kunnen volgen.

Hoge temperaturen

Volgens de grafieken moet u vooral in juni, midden op de dag een hoge stralingsintensiteit krijgen, bij een grote invalshoek. Met een hellingshoek van 45 graden van het raam zit u voor de Nederlandse situatie goed.

Vraag van de redactie: Wie bedenkt een betaalbaar systeem om de zonnewassmelter met de zon mee te laten draaien?

Waarnemingen aan insecten

H.J.F.M. Verkooijen, Belfeld

Naar aanleiding van het teruglopende aantal insectensoorten wil ik hier gewag maken van enkele observaties in de "hittige" zomer van 1990. Voor het eerst sinds lange tijd heb ik weer de hoornaar waargenomen, aanvankelijk in de restanten van een door spechten vernield boomnest, later ook in vrije vlucht op gave appels en in de buurt van bijenkasten. Hoewel we de hoortjes liever niet ieder jaar zien terugkeren, vanwege de schade die ze berokkenen, sta ik telkens weer versteld van hun vitale en "knapperige" manier waarop ze hun voedselbron aanspreken. Zelfs tamme kastanjes in open bolster, die toch niet bepaald als week bekend staan, laten ze niet met rust. De schil is voor deze wespen van geen betekenis en de zoete inhoud wordt feilloos in hun kaken tot balletjes vernalen en opgegeten en meegenomen naar het nest. Het nest bestaat uit een aantal evenwijdig lopende horizontale raten. De grove cellen zijn naar beneden gericht. De vliegopening bevindt zich aan de onderkant van het omhulsel. Een gedood exemplaar, aangeboden aan wachtbijen op de vliegplank van een bijenkast, levert een interessant tafereeltje op. De 3-4 cm grote hoornaar wordt prompt fel aangevallen. Net als mieren worstelen en slepen de bijen ermee om hem in zijn hele lengte, terwijl ze heftig steken, tussen de ringen van het achterlijf, naar buiten te werken. Voldaan nemen ze dan hun wachtpositie weer in. Een kwalijker vijand als deze bestaat niet of het moest misschien een libel wezen ...

Atalantavinders die met hun lange roltong door het gaas van de voerbak de zoetigheid kunnen bereiken, worden gedoogd, zodat het lijkt of de bij vriend en vijand kan onderscheiden. Overigens heb ik lang moeten wachten eer de wespenplaag door koudere nachten uiteindelijk over was. Enge wespen en vliegende oorwormen slopen voortdurend de kasten binnen, waardoor van lieverlee koninginnen hun heil zochten naar veiliger oorden, jammer maar waar.

Het inwinteren van korven op de pas bijgebouwde korvenstal bij de grote educatievestal bij het Milieu Educatief Centrum 'De Kroezehof' te Assen.

Verder had ik nog nooit gezien hoe buikverzamelen-de solitaire bijen (*Megachile centuncularis*) het stuifmeel vervoeren. Zij maken niet twee klompjes zoals de scheenverzamelaars, maar slechts een grote klomp stuifmeel die aan de onderkant van het achterlijf aan de haren bevestigd is en één portie in de nestgang vormt. Eerder heeft ze dan al een stuk blad getransporteerd en de gang hiermee gestoffeerd. Bij

spitwerk kom ik nog geregeld de meikeverlarve tegen. De engerlingen leven drie jaar in stadia onder de grond en eten aan wortels tot ze volwassen worden. Toch worden volwassen meikevers in mindere mate aangetroffen. Wel als zeldzaamheid vertoonde zich op een keer de mooie groengekleurde goudentor (*Cetonia aurata*) die tot de rozenkevers behoort. Hij is onder de kevers een goede vlieger.

Geknipt voor u

Ko Zoet

In het blad "Bij-zaken" van de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt (1988/12) heb ik alsnog de schaar gezet met als resultaat een vakantieverslag over Cyprus en de vondst van een fossiele bij.

Fossiele honingbij

De Amerikaanse Academie van Wetenschappen meldt in een van haar verslagen dat onderzoekers in een stuk barnsteen een fossiele bij hebben ontdekt. Men heeft berekend dat de bij, die tot het geslacht *Trigona* behoort, ongeveer tachtig miljoen jaar geleden is komen vast te zitten in het hars van een boom dat later tot barnsteen verhardde. Nader onderzoek heeft uitgewezen dat het om een vrouwelijk exemplaar gaat dat destijds waarschijnlijk al de rol van werkster vervulde in een bijenvolk.

Tot nu toe waren alleen fossiele resten van bijen bekend die ongeveer veertig miljoen jaar geleden in het geologische tijdvak Eoceen leefden. De nu oudst bekende fossiele bij werd gevonden in de staat New Jersey.

Na gedane arbeid...

Oktober. De bijen zijn afgevoerd en dan kan je met een gerust hart met vakantie.

Uit de weertabellen blijkt dat het op het eiland Cyprus dan nog gemiddeld 25 graden is. Dus snel een campingreis geboekt, tentje gekocht en de racefietsen mee aan boord van het vliegtuig. Na ruim vier uur vliegen landden we op het piepkleine vliegveld van Papkos. In een heerlijke warmte beklommen we de fietsen en na een tiental meters zagen we reeds de eerste bijenkasten. Onderweg naar de camping kwamen we langs citrusplantages, velden met pinda's, bijenkasten en bloeiende lucerneklaver. Op de camping kon je de leeuweriken, putters, kwikstaarten en de rond cirkelende torenvalken niet tellen.

Op weg naar een van de kloosters in de bergen kwamen we door het dorpje Trimithouse, waar beroeps-imker Castas Kertikas moest wonen. De behulpzame dorpsbevolking kon ons echter door taalmoeilijkheden niet aan het adres helpen. Of ik de honing rook, weet ik niet meer, maar ik stapte bij een huis van de fiets en liep het pad naast het huis op, waar het vol stond met lege kasten en geslingerde honingraten. Het was de gezochte imker!

In de schuur stond een veertigraams professionele elektrische honingslinger. Na ons voorgesteld te hebben, werden we onthaald op frisdrank en koffie en kwam in gebroken engels een gesprek tot stand. Castas Kertikas had enkele honderden volken in kasten en slingerde die enkele keren per jaar met een oogst van 15 tot 30 kg per kast. Zijn volken stonden voornamelijk in de bergen waar de beroemde honderdprocent Cyprische tijmhoning werd gewonnen en verder werd daar ook geoogst van wilde bloemen.

Vanaf februari tot en met september was er volop dracht. Hij reisde ook naar de citrusplantages. De klaver- en bonenvelden, voor ons begrip het summum voor de bijen, beschouwde hij niet als hoofd-dracht.

Honing is al duizenden jaren het zoetmiddel op Cyprus. De zuiverheid, reinheid en geneeskundige werking is volgens hem nog een oude wijsheid die iedereen van huis meekrijgt. Als beroepsimker is hij bang voor de grote sterfte ten gevolge van de Varroa. De imkers gebruiken Asuntol. De handicap is echter dat er voortdurend broed aanwezig is. Hij had dan ook opmerkelijk veel interesse in de toepassing van mierzuur en het gebruik van Perizine.

Aldus Guus Twint in eerder genoemd Amsterdams imkersblad.

Als de dekplank in december wordt gelicht

Wat een verschil in wintergedrag tussen het ene volk en het andere! Afgelopen maand heb ik aan 21 volken Perizine toegediend. Volgens de theorie van de winterzit zouden de volken keurig op de tros moeten zitten. Buiten was het zes graden, dus koud genoeg. Alle volken hadden twee bakken tot hun beschikking, veel voer en ze waren sterk ingewinterd. Alle reden dus om bij de volken een enigszins gelijk beeld te verwachten. Maar dit bleek anders te zijn!

Het eerste volk zat keurig bij elkaar, nog steeds onderin; geen aanleiding om vraagtekens te zetten bij de leerboeken. Dit werd bij het tweede volk meteen anders! Toen ik de dekplank los maakte, hoorde ik het al. Grote activiteit eronder! En ja, over de volle breedte van de bak was er een drukte van belang. Alle toplatten waren druk bezet; van een tros was

weinig te bespeuren. Voer leek er op het eerste gezicht nog royaal te zijn.

Bovenstaande twee beelden wisselden zich regelmatig af, met als extra enkele kasten waarvan de bijen meteen naar buiten stroomden zodra je de kast maar aanraakte. Heeft u ook zulke ervaringen?

Wie bedenkt een mogelijke verklaring voor dit verschijnsel als aanvulling op de theorie in onze leerboeken?

Aldus vroeg de redactie van de "Westlandse Bezige Bij" in het nummer van januari 1990.

Honinganalyse, een onverwachte uitslag

Uit analyse van de honing door mijn bijen bijeengebracht, kwam merkwaardigerwijze naar voren dat daar eucalyptuspollen in voorkwamen. Dit zou volgens enkele autoriteiten op bijengebied niet via de normale bloeiwijze mogelijk zijn en afkomstig zijn uit

de glasbak.

Zonder mijn bijen vrij te spreken van "vuilnisbakroverij" (zij halen ook liever water uit de sloot dan uit mijn bijenkroeg), moet mij toch van het hart dat eucalyptus wel degelijk voorkomt in de bijenweide van Lisse! Een bekend tuincentrum alhier verkoopt ze met succes, zeker nadat een damesweekblad schreef dat de aanplant ervan een probaat middel zou zijn tegen muggen.

De eucalyptus-snowgunnee is zelfs matig winterhard en bij niet al te strenge winters goed over te houden. De bloei valt later in de zomer.

Dit wetende, vind ik het niet merkwaardig meer dat er eucalyptuspollen in mijn honing aanwezig waren.

Aldus imkercollega W. de Jong in "De Stertselaar", het tweemaandelijks tijdschrift van de Imkersvereniging Leiden e.o.

Rondreizende bijtentoonstelling

Roel ten Klei

Onder het motto 'Een bij hoort erbij' heeft de provinciale bibliotheekcentrale Zuid Holland voor de jaren 1991 en 1992 een rondreizende tentoonstelling ingericht. De aangesloten plaatselijke bibliotheken kunnen intekenen op deze tentoonstelling, die inmiddels al voor de twee jaren is volgeboekt. De presentatie bestaat uit een aantal fotopanelen en wat imkersartikelen, die het publiek ongetwijfeld aan zal spreken. De VBBN/Het Bijenhuis heeft voor een groot deel zorggedragen voor de inrichting van deze tentoonstelling. Ook zijn een aantal videobanden in deze presentatie te bekijken. Wij hopen dat deze tentoonstelling zal bijdragen tot meer begrip en inzicht voor onze hobby. Onderstaand vindt u de bibliotheken waar en in welke maand de tentoonstelling te zien zal zijn.

jaarrooster 1991		jaarrooster 1992	
januari	Wassenaar	januari	Gorinchem
februari	Schiedam Noord	februari	Strijen
maart	Bodegraven	maart	Papendrecht
april	Leidschendam	april	Krimpen a/d IJssel
mei	Rijswijk centrale	mei	Nieuwerkerk
juni	Spijkenisse Noord	juni	Gorinchem Haarw.
juli	Numansdorp	juli	Noordwijk
augustus	Numansdorp	augustus	Noordwijk
september	Schiedam Nieuwland	september	Leerdam
oktober	Schiedam Zuid	oktober	kontrole
november	Hardinxveld	november	Pijnacker
december	Alkemade	december	Waddinxveen

Symposium over de harmonisatie van methoden voor giftigheidstesten van bestrijdingsmiddelen voor bijen

J. van den Eijnde en A. de Ruijter,
Ambrosiushoeve, Hilvarenbeek.

Van 16 tot 18 mei 1990 is het '4e Internationale Symposium over de Harmonisatie van methoden voor Giftigheidstesten van Bestrijdingsmiddelen voor bijen' gehouden in Tsjechoslowakije. Deze symposia worden georganiseerd door een werkgroep 'Bee Protection' van de International Commission for Plant Bee Relationships (ICPBR). Het doel van deze symposia is de diverse testen, die ontwikkeld zijn voor het bepalen van de giftigheid van bestrijdingsmiddelen en van de gevaarlijkheid van bestrijdingsmiddelen bij normaal gebruik, op elkaar af te stemmen. Er worden algemene voorwaarden voor de uitvoering van laboratoriumtesten, kooi- en veldproeven afgesproken. Het eerste in de reeks van symposia werd in 1980 gehouden in Wageningen. Na Duitsland (Hohenheim 1982), Engeland (Rothamsted 1985) was nu Tsjechoslowakije aan de beurt om het 4e symposium te organiseren.

Het symposium vond plaats in het onuitsprekelijke Rez, waar aan de oever van de Moldau, net buiten Praag, een Congres Centrum stond dat een onderdeel vormde van een studiecentrum voor atoomenergie. Hoewel het symposium al gepland was in de tijd dat Havel nog als staatsvijand nummer één bekend stond, lachte deze zelfde Havel ons toe, als president notabene, vanaf vele aanplakbiljetten. De fluwelen revolutie had enkele maanden eerder plaatsgevonden en een uitbundig en vrolijk Praag maakte zich op voor de eerste vrije verkiezingen.

Bijna alle deelnemers van het symposium (40 personen) kwamen uit Europa. Vanuit de Ambrosiushoeve namen A. de Ruijter en J. van den Eijnde deel aan het symposium. Het symposium werd geopend door J. N. Tasei, secretaris van de ICPBR. Een warm welkom werd uitgesproken door V. Vesely, directeur van het Tsjechische Bee Research Institute te Dol en voorzitter van het organisatiecomité. J. H. Stevenson, voorzitter van de Bee Protection werkgroep van de ICPBR, fungeerde ook als voorzitter van het symposium.

Lezingen

Op het symposium zijn ongeveer 40 lezingen gehouden. De meest relevante zijn eruit gelicht en worden hier kort samengevat. P. Oomen (Nederland) opende de rij van sprekers. Op de vorige symposia zijn voorstellen gedaan om te komen tot een harmonisatie van de verschillende testen. Deze voorstellen worden gebruikt om te komen tot algemeen aanvaarde richtlijnen voor EPPO. EPPO is een Europese organisatie van plantenziektekundige diensten (European Plant Protection Organisation). Het schema dat in Nederland gebruikt wordt om bestrijdingsmiddelen te testen op hun giftheid voor bijen werd besproken. De situatie in Nederland kan als voorbeeld dienen voor een Europees geldende werkwijze.

P. W. Geig-Smith (Engeland) gaf een interessante lezing over ervaringen van de afgelopen tien jaar van een monitoring systeem van verdachte bijensterfte. In het geval dat dit wordt geconstateerd vindt onderzoek van monsters plaats op bijenziekten. Daarna vindt residue onderzoek plaats en eventueel nog een onderzoek ter plaatse. Ten slotte wordt een rapport geschreven. De resultaten van 1981-1989 in het Verenigd Koninkrijk, laten zien dat in circa 60% van de ruim 900 meldingen er bestrijdingsmiddelen een rol speelden bij de bijensterfte. De synthetische pyrethroiden lijken weinig problemen te geven. De resultaten van deze werkwijze zijn een belangrijk onderdeel geworden van de wettelijke regulering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. De kosten van het hele systeem worden in het Verenigd Koninkrijk door de industrie betaald als onderdeel van de registratiekosten. Op deze manier wordt nagegaan of toegelaten middelen problemen in de praktijk veroorzaken.

Er waren diverse lezingen over laboratorium-, kooi- en veldproeven om de giftigheid en gevaarlijkheid van pesticiden voor honingbijen te bepalen. Naast de honingbijen wordt nu ook meer en meer onderzoek gedaan naar de gevaarlijkheid van pesticiden voor solitaire bijen, Mayer (USA).

Er zijn de laatste jaren veel varroabestrijdingsmiddelen onderzocht.

Veel resultaten hebben betrekking op de bepaling van residuën van deze middelen in honing en was. Prof. Drescher (Duitsland) presenteerde een bio-test om met behulp van wasmotlarven residuën in was aan te tonen.

Accumulatie van varroa-middelen in de was is niet ondenkbeeldig gezien het sterke lipofiele karakter van veel bestrijdingsmiddelen. De binding is echter zo sterk dat bijen, die in contact komen met deze was, er geen nadelige effecten van ondervinden. Wasmotlarven komen wel, omdat ze de raat opeten, intensief met de middelen in contact. Deze testen zijn niet specifiek voor bepaalde middelen, maar kunnen in de screening van partijen was toch van belang zijn. In de screening van bestrijdingsmiddelen op hun giftigheid t.a.v. het broed zouden bio-testen voor bijenlarven een rol kunnen gaan spelen, en speciaal IGR's. IGR is de afkorting voor Insect Growth Regulator (insekt groei regulator) en hiermee worden stoffen bedoeld die een soortgelijke werking hebben als insektenhormonen. Deze stoffen kunnen de groei en ontwikkeling van onvolwassen insekten verstoren. Czoppelt (Duitsland) presenteerde een larventest waarbij bijenlarven, gevoerd met een speciaal dieet, vooral bestaande uit koninginnegelei, worden opgekweekt in de broedstoof. Het te testen bestrijdingsmiddel wordt topicaal (op het lichaam) toegediend. Engels (Duitsland) gaf een lezing over een larventest waarbij de larven niet topicaal maar oraal (via de mond) met de middelen in contact werden gebracht. Naast IGR's worden nu ook varroamiddelen door Engels getest.

Van den Eijnde (Nederland) presenteerde een veldproef met Insegar (IGR) waarbij gedetailleerd naar de broedontwikkeling in bijenvolken is gekeken. De Ambrosiushoeve heeft voor het testen van deze middelen een nieuwe methode ontwikkeld. De methode kan worden opgenomen in de richtlijnen van de ICPBR. Naar aanleiding van de resultaten van de proeven van de Ambrosiushoeve is nu het gebruik van Insegar tijdens de bloei van appels verboden in alle EEG landen. Bogdanov (Zwitserland) presenteerde een herhaling van het onderzoek van de Ambrosiushoeve met Insegar, dat de resultaten bevestigde. Insegar mag nu ook in Zwitserland alleen beperkt worden gebruikt.

De voorzitter Dr. Stevenson, sloot de bijeenkomst af door een discussie over de toekomstige symposia. Het eerstvolgende symposium zal over ongeveer twee jaar in Nederland worden gehouden. Er zal dan o.a. aan de volgende punten aandacht besteed worden:

- het effect van varroamiddelen op honingbijen en bijenprodukten,
- testmethoden voor de gevaarlijkheid van pesticiden voor het broed van honingbijen,
- de gevaarlijkheid van systemische middelen voor bijen, en
- de gevaarlijkheid van pesticiden voor bestuivers van insekten anders dan honingbijen.

Binnenkort verschijnen de Proceedings (boek met Engelstalige samenvattingen van de lezingen) waarin verslag wordt gedaan van de bijeenkomst en deze komen in de bibliotheek van de Ambrosiushoeve te staan.

Boekbespreking

Vlindervriendelijk openbaar groen

Inge van Halder,
De Vlinderstichting

Dit boek is bedoeld voor iedereen die te maken heeft met of geïnteresseerd is in de aanleg en het onderhoud van openbaar groen. Vlinders zijn opvallende, mooie dieren, die door iedereen worden gewaardeerd. Door bij de aanleg en het onderhoud van het openbaar groen rekening te houden met vlinders wordt niet alleen het voorkomen van vlinders bevorderd, maar ook allerlei andere dieren profiteren van een vlindervriendelijk groen.

In deze uitgave wordt allereerst ingegaan op de levenswijze en de levensvoorwaarden van dagvlinders en de rol die het openbaar groen speelt bij het behoud en herstel van de vlinderstand. Vervolgens worden verschillende beheersmaatregelen behandeld, zoals maaien, begrazen, branden, snoeien en kappen. Daarna worden verscheidene groentypen besproken, die men in de stedelijke omgeving kan verwachten. Dit zijn: representatief groen, woonom-

gevingsgroen, bosplantsoenen en parken, bermen en oevers. Per groentype worden suggesties gegeven voor een natuurlijkere en vlindervriendelijke aanleg en beheer. Met name wordt diep ingegaan op het beheer van bermen, graslanden en oevers, verduidelijkt door verschillende maaischema's.

Ook het belang van de voorlichting bij omschakeling naar een ander groenbeheer wordt benadrukt. Zonder een goede voorlichting aan de groendiensten, het publiek en de politiek is het bijna onmogelijk om de omschakeling goed te laten verlopen.

De in dit boek genoemde inrichtings- en beheersadviezen zijn algemeen van aard. Op aanvraag kan De Vlinderstichting zorgen voor een advies dat aangepast is aan de plaatselijke situatie.

Het boek telt 64 pagina's en is te verkrijgen door overmaking van f 25,00 (+ f 3,50 verzendkosten per bestelling) op girorekening 5134425 ten name van De Vlinderstichting, Wageningen.

De informatie, die in dit boek vermeld staat, wordt verder uitgewerkt in een cursus die de stichting speciaal voor medewerkers van gemeentelijke groenvoorzieningen geeft. Deze cursus wordt op 30 mei 1991 in Eindhoven gehouden.

Voor meer informatie kunt U contact opnemen met De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen, tel.: 08370-24224.

Verenigingsnieuws

Enig optimisme gerechtvaardigd

P.C. Muntjewerf,
voorzitter VBBN

Evenals 1989 was ook 1990 een goed honingjaar. Het gevolg was weer problemen met een lonende afzet. Daarom was de respons op de honingenquête teleurstellend laag. Er wordt overal geroepen dat we meer moeten doen aan de promotie van ons produkt. Daarvoor hebben we echter wat meer achtergrondinformatie nodig. Wat willen onze leden precies. Wij kunnen wel wat ontwikkelen, maar dat moet aansluiten bij de verlangens van de leden.

Twee goede jaren hebben zeker meegewerkt aan de ontwikkeling van gezonde volken die goed de winter zijn ingegaan. De basis is gelegd voor een goede start in het nieuwe jaar. Een ieder is er nu wel van overtuigd dat varroa bestreden moet worden en men weet wel hoe dat moet. Zij die het niet zagen zitten hebben inmiddels afgehaakt. Vandaar dat het ledental zich nu begint te stabiliseren. Met enige inspanning

van de subverenigingen moet zelfs enige groei mogelijk zijn. Ook de Hoofdbestuursleden zullen in hun gebied activiteiten stimuleren om ook de imkerij bij het grote publiek voor het voetlicht te brengen.

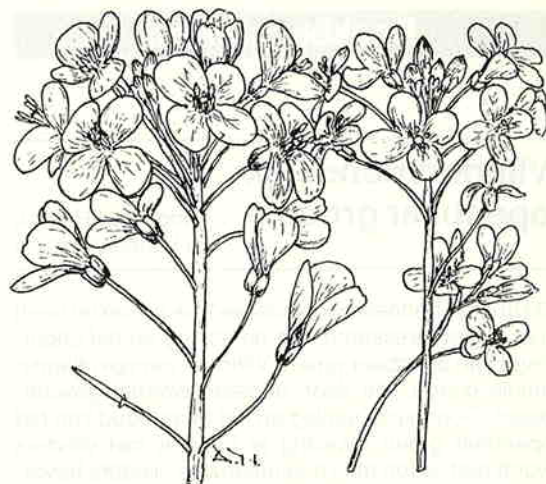
Wij zijn hoopvol gestemd over het plan nieuwrasvorming, dat in zijn uitwerking moet leiden tot een betere Nederlandse bij. Een plan dat in beginsel mogelijkheden biedt om resistentie tegen ziekten en ook varroa in te telen. Een eerste aanzet ligt in een cursus kunstmatige inseminatie, die het komend seizoen van start zal gaan.

De samenwerking met de zusterorganisaties is goed. In het verschiep liggen zaken die door inspanning van de Bedrijfsraad en het Landbouwschap tot stand komen. Zo is er een principeaccord om te werken aan een gezamenlijk maandblad ingaande 1 januari 1992. De redakties zijn hard bezig aan de voorbereiding.

Het resultaat van de afdeling Handel doet ons wat ruimder ademhalen. Het is te danken aan de inzet van het personeel en het vertrouwen dat de leden hebben betoond. Een goede basis voor de medewerkers om zich met enthousiasme voor de zaak in te zetten.

Er wordt wel eens getwijfeld of het Hoofdbestuur wel een beleid heeft. Zij die de jaarverslagen bestuderen en de resultaten volgen zullen zien dat dit wel degelijk het geval is. Sommige dingen vragen echter tijd en zijn vaak afhankelijk van de loyale medewerking en ondersteuning van de subverenigingen. En in een aantal gevallen van die van de zusterorganisaties. Het Bestuur blijft vasthoudend ijveren om bepaalde zaken te verwezenlijken en staat open voor opbouwende voorstellen.

Wij spreken de hoop uit dat ook de lezers hun plannen met hun bijen weten te realiseren en dat dit hun veel bevrediging mag geven.

Inlandse honing

W. Sterk,
Studieclub van bedrijfsmatige imkers

Het bestuur van de studieclub voor bedrijfsmatige imkers zoekt contact met mensen die zich reeds met een keurmerk of honingpot voor inlandse honing hebben bezig gehouden. Uit de verschillende contacten blijkt dat er reeds waardevolle initiatieven op dit gebied zijn ondernomen op plaatselijk dan wel regionaal niveau. Wij willen niet opnieuw het wiel uitvinden, maar met de Nederlandse imkers komen tot in eerste instantie een geschikte pot voor Nederlandse honing.

Schrijf uw ideeën, positieve en negatieve ervaringen op en stuur ze naar de contactpersoon voor Honing van de studieclub van bedrijfsmatige imkers. 'H. Hallmans, Rijksweg 224, 6582 AB Heumen. Wanneer we alles op een rijtje gezet hebben hoort u zeker nog iets van ons. Het moet toch mogelijk zijn om een herkenbare honingpot met een keurmerk voor onze inlandse honing te verkrijgen. Dit uitsluitend met het doel de afzet van onze eigen honing te bevorderen. Een ieder die de moeite neemt om ons te schrijven kan een aardige attentie tegemoet zien.

Ere- en Verenigingsspelden 1990

In 1990 zijn wederom ere- en verenigingsspelden uitgereikt als waardering voor het uitoefenen van bestuursfuncties of een langdurig lidmaatschap van de VBBN. Het Hoofdbestuur wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun inzet voor de Vereniging.

De namen van ontvangers van een erespeld zijn vet gedrukt.

Aalten: Beernink, A.J., Helsdingen, H.C., Hennepe, G.B. te, **Lurvink, J.** en **Pennings, A.J.**

Arnhem: Kooops, F.

Bathmen: **Bakker, G.H.**, **Broekhuis, H.W.**, Schooten, G.J.M.van en Vijge, Joh.

Beemster: Ahe, H. v.d., **Berge, D. van**, Drost, T., Dupuy, J., Groot, A.J. de, Mulder, J., Muntjewerf, P.C., **Ro- zee, C.** en Zoet, J.A.

Bergum: Jansma, Y. en **Kloetstra, M.**

Brummen: **Dekker, C.** en **Kruijt, A.**

Bunnik-Houten: **Barten, B.Th.**, Benschot, T., Dam, H.A. van, **Os, Fl. van**, **Pater Jzn., C.**, Renes, C. en Wijk, J.S. van.

Eck en Wiel: **Hoogland, mw. S.M.**

Ede: Schoonderbeek, M.

Kampen: Dokter, G.

Kring Overijssel-Oost: **Hilverdink, J.**

Lochem: **Klein Beekman, J.H.**

Loenen a/d Vecht: **Ekris, G. van.**

Meppel: Graaf, C. v.d., Graaf, D.v.d., **Koops, J.**, Knol, T., **Knol, T.** en Rosmalen, P. van.
Nieuwleusen: Bruggeman, J. en **Meulenbelt, H.**
Oost Flevoland: **Nijmeijer, A.**
Oosterbeek/Renkum: **Brand, C.A. van den, Hartgers, J., Rij, M. van** en Veldhuizen, W. van.
Ooststellingwerf: **Veenstra, J.**
Rotterdam: **Koolijmans, U.**
Schoonebeek: Blauw, P., Dijk, G. van en **Jalving, T.**
Soest-Amersfoort: Beernink, A., Breukelen, J. van, **Hoogen, B. van den** en Leferink, G.J.
Ugchelen: Scherpenzeel, A. van.
Varsseveld: Mourik, A.J. van.
Velp: **Dorhout Mees, L.A.** en **Veen-Werkhoven, mw. H.A.**
Voorne-Putten: **Rooyen, W.J. van.**
Vriezenveen: Oorkonde: **Koops, A.**
Warnsveld: **Addink, G.**, Botma, K., Grooters, J.H., Hil-derink, B.H. en Mull, B. ter.
Wezep: Achter de Molen, H., Duim, L. en Sellies, D.
Wierden-Enter: **Hobert, H.M.**
Winterswijk: Hijink, G.H., Klein Hesselink, B.A., Leem-kuil, H.J., Rensink, G.B., Speets A.M. en Speets, mw. J.M.
Zelhem: Berendsen, G.J., **Fokkink, J.**, **Meijerman, B.** en **Meulen, H. v.d.**
Zwolle: Hartman, A.H.

15.00 u. Einddiscussie
 15.30 u. Sluiting

Na elke voordracht is er tijd voor discussie.

Als gevolg van de gestegen kosten is de toegangs-
 bijdrage verhoogd tot f 10,- per persoon; inclusief
 tweemaal koffie. U wordt verzocht een lunchpakket
 mee te brengen.

Per auto bereikt U de Binnenhaven vanaf rijksweg
 A12, afslag Wageningen, Bennekom, Ede. Op de
 Dreeslaan (die overgaat in de Mansholtlaan) bij 2e
 stoplicht rechts. Op de Nijenoordallee 2e stoplicht
 links. Bij de eerste kruising van de Kortenoordallee
 rechts en meteen weer links de Binnenhaven inrijden.

Vanaf het N.S.-station Ede-Wageningen vertrekt 8 mi-
 nuten voor het hele en voor het halve uur bus 83 naar
 de Binnenhaven.

Materiaal in bruikleen van 'Schier' kan op deze bij-
 eenkomst bij de heer de Smidt worden ingeleverd.

Honingkeuring groep Overijssel-West

J.M. van der Zee,
 subvereniging N.O.P.

Koninginneteeltdag - Wageningen, 23 februari 1991

Nederlandse Koninginneteelt Commissie

Deze jaarlijkse bijeenkomst vindt ditmaal plaats in de
 collegezaal van de vakgroep Entomologie van de
 Landbouwniversiteit, Binnenhaven 7 te Wagenin-
 gen.

Programma

09.30 u. Ontvangst met koffie en bij-praten
 10.00 u. Opening en mededelingen door de voor-
 zitter van de KTC .
 Voordrachten
 10.15 u. Dr. J.P. van Praagh
 Typische erfelijkheidsaspecten bij de ho-
 ningbij vanuit nieuwe gezichtspunten.
 11.30 u. Koffie
 11.45 u. Drs. A. de Smidt
 Verslag en mededelingen over het
 teeltstation 'Schier'
 12.30 u. Lunchpauze
 13.15 u. Dr.Ir. J. Dommerholt
 Het project Nieuwe-ras-vorming.
 14.15 u. J. Duijvetter
 Wat koninginneteelt voor de Nederlandse
 imker kan betekenen

Zaterdag 10 november was het onze beurt (subver-
 eniging N.O.P.) om de jaarlijkse groepshoningkeuring
 te organiseren. 's Morgens waren we al vroeg aan-
 wezig, om bordjes te plaatsen (hoe te rijden door
 Emmeloord), en de zaal Pas Partoet in Emmeloord
 wat kleur te geven. Het IVN (aanwezig met een stand-
 je) liet niet lang op zich wachten, de tentoonstellings-
 borden van de VBBN (U kent ze van het Bijenhuis)
 knutselden we met z'n allen in elkaar. Een mooie ta-
 fel voor de honingpotjes en voor de keurmeesters een
 open plaats waar ze hun werk konden doen. We had-
 den gekozen voor een keuring waarbij het publiek
 aanwezig kon zijn, om zo van de keurmeesters te ho-
 ren, wat ze precies deden, hoe ze keurden, enz. Om-
 streeks 9.30 uur was de laatste honing ingeleverd,
 aanwezig waren drie subverenigingen: Kampen,
 Steenwijk en Noordoostpolder. Zwolle deed helaas
 niet mee, zodat we de jaarlijkse strijd Hartman/Van
 der Laan moesten missen. Hartman had de laatste
 twee jaar gewonnen, was wel aanwezig, maar omdat
 de subvereniging Zwolle niet meedeed, moesten we
 zijn inbreng ontberen. Jammer. Van der Laan werd
 op afstand eerste, gefeliciteerd! Tweede werden de
 gebroeders Ter Beek uit Steenwijk en derde Aad van
 Maldegem N.O.P. Achttien imkers leverden honing in,
 eigenlijk weinig als je bedenkt dat de groep Overijssel-
 West uit 13 subverenigingen bestaat. Enfin, de sub-
 vereniging N.O.P. won de wisselbeker, volgend jaar
 zullen we hem verdedigen.

Basiscursus Bijenteelt

Op 10 oktober hebben de zeven cursisten de Basis-cursus Bijenteelt gevolgd, onder het toezicht van de heer Luttikhuis, afgevaardigde van het Hoofdbestuur van de VBBN, en deze cursus met goed gevolg afgesloten. De cursus werd georganiseerd door de imkervereniging 'De Heidebloem' (Haaksbergen). Deze cursus, met een geheel nieuwe opzet, is voor het eerst in Haaksbergen gegeven en werd verzorgd door de leden van de vereniging. Daar de kosten voor de beginnerscursus voor velen aan de hoge kant zijn en zij naar een andere plaats moeten uitwijken, is gekozen voor een cursus met een lage drempel die het niveau van de beginnerscursus moet evenaren. De cursus bestaat voor het grootste gedeelte uit praktijklessen. Elke cursist heeft een 'mentor' die het praktijkgedeelte verzorgt. Zodoende krijgen de cursisten volop de aandacht en is er volop gelegenheid om te wennen aan het werken in de bijenvolken. Elke cursist heeft nu ook een of meer volken onder zijn of haar beheer. Het theoriegedeelte is gelijk aan dat van de beginnerscursus. De theorielessen werden gegeven in het Natuureducatief Centrum van het IVN, en in de Heemtuin, waar de verenigingsstal staat, werden zoveel mogelijk de praktijklessen gegeven. De vereniging is van plan, bij voldoende belangstelling, in het komende seizoen, weer zo'n cursus te organiseren.

Inzenddatum inbinden Groentjes

Willen de mensen, die hun Groentjes laten inbinden naar aanleiding van het stukje op pagina 263 van het oktobernummer "Grijp uw kans", ervoor zorgen dat deze Groentjes uiterlijk 5 februari 1991 op het secretariaat van de VBBN te Wageningen aanwezig zijn. U kunt ze per post versturen of komen brengen.

Nieuws van het Bijenhuis

Frans Janssen

Vanwege het binnenkort gaan volgen van een dagopleiding heeft Eric de Vries, die ruim twee jaar de tuin verzorgde, het beheer overgedragen aan Bertus Oostendorp. Namens de Commissie Drachtplanten,

'hartelijk dank Eric voor je kennis en energie die je in de tuin hebt gestoken'. Door je werk bij de Vlinderstichting keek je niet alleen als imker naar de tuin. Waar mogelijk heb je de tuin ook aantrekkelijk gemaakt voor vlinders. Voor de bezoekers een extra attractie! Succes met je nieuwe opleiding.

Sinds september j.l. wonen Riet en Bertus Oostendorp met zoon en dochtertje in de woning boven het Bijenhuis. Voor veel leden is Riet een vertrouwd gezicht, ze voert al jaren zeer secuur de boekhouding van de Afdeling Handel en sinds een jaar ook de boekhouding van de Vereniging. Haar echtgenoot Bertus is werkzaam bij de Groenverzorging van de Gemeente Wageningen en wat betreft tuinonderhoud weet hij dus van wanten. Zijn hobby geldt ook gevleugelde vrienden, zij 't van wat kloeker formaat. Ze zijn ook plaatsvast, al is hun vliegbereik heel wat groter. Zelfs vanuit Bordeaux weten ze feilloos hun til weer te vinden!

Bertus, ik hoop dat je in goede samenwerking met Anne-Ruth en de heer Kirr, die al geruime tijd als vrijwilligers aan het Bijenhuis verbonden zijn, met veel genoegen de bijen- en vlindertuin mag onderhouden.

DLV Tips

C. van den Brand

De DLV gaat vanaf nu iedere maand tips verzorgen. De tips bestaan uit een lijstje met aandachtspunten voor die maand en zijn bedoeld voor zowel de beginnende als de ervaren imker. Uitgebreide informatie over de meeste onderwerpen is vaak in de boeken of tijdschriften terug te vinden. Reacties kunt u sturen naar: DLV, Team Bijenhouderij en Bestuiving, Heilstraat 232, 4814 NR Breda.

Januari-tips

- Restjes en verpakking van varroabestrijdingsmiddelen mogen niet in het milieu terecht komen. Zorg voor een verantwoorde verwerking.
- Voldeden de raampjes en kasten het afgelopen jaar? Een zwakke of versleten constructie is een bron van ergenis en tijdverlies. Zorg nu voor reparatie en verbeteringen.
- Zijn de kastmaterialen voldoende op elkaar afgestemd, is er geschikt materiaal voor het komende seizoen? Aankoop of ruilen kan raadzaam zijn. Neem het zekere voor het onzekere en ontsmet alle door ruiling verkregen spullen. Ruil geen uitgebouwde ramen, dit in verband met kans op besmetting met Amerikaans vuilbroed.
- Overlast kan vaak voorkomen worden. Wanneer er problemen zijn geweest, de stand veranderen.

Bij het reizen met de bijen kunnen bordjes met 'Pas op Bijen' het komend jaar van dienst zijn.

De bijen zijn nu in rust. Boven de 5 °C en niet te vochtig weer kan nog varroabestrijding worden toegepast. Voorkom overbodige verstoring.

- Span een net of draden om vogels bij de bijen weg te houden.
- Weer muizen door verkleinen van de vliegopening of versmallen van de vliegspleet (6-7 mm).
- Bij sneeuw de vlieggaten beschermen tegen fel invallend licht.
- Wees bedacht op bevroren van sloten en mogelijke verstoring van de volken door schaatsters.

Ook solitaire bijen, hommels en vlinders verdragen in hun winterrust geen verstoring. Denk hieraan wanneer u in de tuin overhoekjes en 'rommel' wilt aanpakken.

Tot slot, volg niet alleen cursussen, maar geef ook zelf voorlichting. Basisscholen ruimen graag een uurtje in voor een imker die met zijn materialen vertelt over het houden van bijen. U investeert dan mogelijk in een nieuwe generatie imkers.

Betuwe

De groep Betuwe start in februari 1991 met twee cursussen: drachtplanten en bestuiving. De cursussen bestaan uit 8 maandagavonden van 3 uur en het lesgeld bedraagt f 160, –.

Cursusinhoud

- factoren die de groei van planten beïnvloeden
- drachtplanten in een natuurlijke omgeving
- bloembioïlogie
- bestuiving bij landbouw-, tuinbouw- en fruitteeltgewassen
- gewasbescherming en bijenteelt
- hoofd- en nevendrachten
- drachtplantenfamilies
- vermeerdering van drachtplanten
- gebruik van bestuivende insecten

Op de 7 zaterdagochtenden zullen praktische zaken worden uitgevoerd en worden er bezoeken gebracht aan drachtgebieden, fruitteeltbedrijven, heemtuinen etc.

Ook cursisten van buiten de regio kunnen deelnemen. De cursussen worden gegeven in Tiel en Nijmegen en staan open voor gevorderden of imkers met 6 jaar praktijkervaring.

Inlichtingen en aanmelding bij: P. van Meurs. Tel. 03445-1729

Cursussen

Betuwe

De subverenigingen uit de Betuwe zullen begin 1991 de volgende cursussen organiseren: Bijenteelt voor beginners (in Geldermalsen en Nijmegen), Bijenteelt voor gevorderden (in Tiel). Tevens een drachtplantencursus en een cursus bestuiving (8 maandagavonden van 3 uur, lesgeld f 160,-, zie elders in dit blad onder kopje Betuwe). Inl.en opgave: MAS Tiel. Tel. 03440-20984 of bij: J.P. Frens. Tel. 03450-19907.

Dordrecht

Bij voldoende deelname start medio februari 1991 een cursus bijenteelt voor beginners. De cursus zal worden gegeven op de Agrarische School te Ottoland en Dordrecht. Inl.en opgave: Tel. 01859-17421 (Ottoland) en Tel. 078-158677 (Dordrecht). Tevens zal er een cursus korfvlechten worden gegeven in het bijenpark in Dordrecht door mw. Janneke Ritchi. Inl.en opgave: Tel. 078- 152844.

Ede

Op dinsdag 8 januari start een cursus bijenteelt voor beginners te Ede. Theorie op dinsdagavond, praktijk op zaterdagochtend. Kosten f 150,-. Inl.: mw.van Heest. Tel. 08380-17865 of de CLATS. Tel. 08380-10159. Op maandag 7 januari start een cursus bijenteelt voor gevorderden. Theorie op maandagavond, praktijk op zaterdagochtend. Kosten f 160,-. Inl.: zie hierboven. Cursus Insektenbestuiving in fruit-, groente- en plantenteelt. Start in februari en eindigt in juni 1991. Kosten f 275, – (incl. enkele excursies). Inl.: zie hierboven. Aanmelden: CLATS-cursussen, Antwoordnummer 2257, 6710 VB Ede.

Emmen

De subvereniging Emmen start in januari 1991 een cursus bijenteelt voor gevorderden op dinsdagavond in de LAS te Emmen. Kosten f 150,-. Inl. en opgave: W.de Kleine, Laan vd. Iemenhees 528, 7823 JW Emmen. Tel. 05910-21958

Enschede

De subvereniging Enschede organiseert in samenwerking met het Agrarisch Opleidings Centrum Enschede in het voorjaar 1991 de volgende cursussen: Bijenteelt voor beginners, Bijenteelt voor gevorderden, drachtplantencursus. Inl.: AOC. Tel. 053-359138 of bij: W. Braspenning. Tel. 053-305155. Tevens zal er een cursus korfvlechten gegeven worden o.l.v. de heer Haanen in het Lammerinkswonner. Deze cursus start 26 januari 1991 en duurt vijf ochtenden, de kosten f 60,-. Opgave: H. Bonnes. Tel. 053-304868.

Flevoland

Bij voldoende deelname zal in samenwerking met het Agrarisch Onderwijscentrum te Emmeloord medio fe-

bruari een cursus bijenteelt voor beginners en gevorderden starten. Kosten f 120,-. Inl.en opgave: W. de Vries. Tel. 03200- 47970.

Zutphen/Graafschap/Liemers

De subvereniging Zutphen start in februari bij voldoende deelname, in samenwerking met de groep Graafschap en Liemers, een cursus bijenteelt voor beginners en gevorderden. De cursus wordt gegeven in de Lagere Landbouwschool te Vorden. Inl.en opgave: H.de Maag. Tel. 05750-14409.

Zenderen

Aan het AOC-Twente te Zenderen zal medio februari a.s. bij voldoende deelname een cursus bijenteelt voor beginners starten. Inl. en aanmelden: AOC-Twente, Hertmerweg 42, 7625 RH Zenderen. Tel. 074-662965. Cursusleider: Hans Kroekenstoel.

Buiten het bovenstaande worden er ook nog cursussen georganiseerd door de volgende subverenigingen:

Alphen a/d Rijn (beginners), Amsterdam (beginners), Beemster (beginners), Bunnik (beginners en drachtplanten), Bussum (beginners, gevorderden en koninginnteelt), Driebergen (beginners), Haarlem (beginners), Kollumerzwaag/Bergum (gevorderden), Leiden (beginners), Ooststellingwerf (beginners) en Rotterdam (beginners).

Telefoonnummers kunt u opvragen bij het secretariaat van de VBBN, vragen naar Marga Canters. Tel. 08370-22422.

Agenda

17 januari Epe

De heer J.J. Speelziek zal een voordracht houden over: 'Voormalige staatsimkerij in het oostelijke deel van Duitsland'. Dit zal plaatsvinden in restaurant Stern, Hoofdstraat 108 te Epe. De avond begint om 20.00 uur precies. Inl.: C. Morel. Tel. 05787-1486.

25 januari Leiderdorp

De heer J. Hertsig, hoofdbestuurslid van de VBBN, zal deze avond spreken over bestuiving van gewassen door insecten, in het bijzonder in de glastuinbouw. Sinds enkele jaren is er grote belangstelling om insecten in te zetten bij de teelt van augurk, aardbei, meloen, tomaat en paprika. Niet alleen de voordelen, maar ook de nadelen zullen aandacht krijgen. In Wijkcentrum 'Zijkwartier', Van der Marckstraat 19 te Leiderdorp. Inl.: mw. E. v.d. Pavert. Tel. 071-220378.

7 februari Winterswijk

'Oergezond met stuifmeel(?)'. Lezing met dia's, waarop de vele aspecten van stuifmeel belicht zullen worden

den door Fieke Bos. Aanvang 20.00 uur in museum Freriks. Tel. 05430-15341.

23 februari Wageningen

Koninginneteeldag. Zie elders in dit nummer

23 maart Ede

Algemene Ledenvergadering VBBN in cultureel centrum De Reehorst te Ede.

11 april Winterswijk

Maak (het) mede! Mario van Waardenburg verzorgt een avond over het zelf maken van overheerlijke mede. Aanvang 20.00 uur in museum Freriks.

Op 27 november 1990 overleed op 70-jarige leeftijd onze collega-imker

MARTEN HOF

Wij wensen zijn vrouw en kinderen de troost en de kracht dit verlies te kunnen dragen.

Bestuur en leden
subvereniging Ooststellingwerf

Op 30 oktober 1990 overleed de heer

G.J. ENGBERS

Als bestuurslid, penningmeester, reisleader en ereid was hij zeer gewaardeerd binnen onze vereniging. Wij zijn dankbaar voor alles wat hij voor onze vereniging heeft betekend.

Bestuur en leden
subvereniging Warnsveld e.o.

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

De Koninklijke Vlaamse Imkersbond VZW geeft een zeer lezenswaard maandblad uit. Een abonnement kan u hiervan overtuigen! Voor f 32,- krijgt u 12 x 40 blz. interessante informatie. Girorekening 20.19.023 t.n.v. Koninklijke Vlaamse Imkersbond vzw., Postbank Buitenland.

TE KOOP GEVRAAGD: honingslinger. Tel. 05729-1893 of 1463 (Wijhe).

TE KOOP GEVRAAGD: '80 produkten uit de bijenkast' (schrijver onbekend). Graag twee exemplaren. Tel. 010-4386598 of 01613-2669 (Bavel).

TE KOOP wegens overcompleet: nieuwe 3-raams honingslinter RVS. Nieuw prijs f 1.095, - nu helft van de prijs. Ook te ruilen tegen honing. Tel. 04406-40309 (Berg en Terblijt).

TE KOOP: 3 bijenvolken op 20 ramen in Spaarkasten, f 175, - per volk. Tel. 02940-16001 (Weesp).

At Hay-on-Wye, the international centre for old books, B&K BOOKS specialise in out of print and unusual books on bees and allied subjects. Current Catalogue and update on request. B&K Books, Riverside, Newport Street, Hay-on-Wye, via Hereford, HR3 5BG, UK.

TE KOOP: bijenvolken op ramen of in Spaarkasten. W. de Kleine. Tel. 05910-21958 (Emmen).

TE KOOP: 8 kastjes, elk bevattende 2 Einwabekastjes à f 40, -. Tel. 079-312737 (Zoetermeer).

TE KOOP: RVS honingslinter (overcompleet) zo goed als nieuw f 250,-, 2 Spaarkasten WBP à f 85, - per stuk. Tel. 02208-94182 (Bergen N.H.).

TE KOOP: koolzaad-, bloemen- en zonnebloemenhoning in 5, 10, 25 en 40 kg emmers of 300 kg vaten. Vanaf f 3,50 kg. Tel. 02998-1909 (Amsterdam).

TE KOOP: honing in emmers van 12,5 en 25 kg. Prijzen variërend van f 4, - t/m f 10, - p.kg. B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle. Tel. 05736-1479.

4 Jaar alweer dat Thea en Nico Oudhof het natuurpark De Haut Languedoc, in Zuid Frankrijk, bij de echte natuurliefhebber een apart plaatsje hebben bezorgd op hun SVR camping (40 pl.) of in één van hun vakantiehuisjes. Domaine du Pioch, 34330 Fraïsse sur Agout. Tel. 09-33-67976172.

TE HUUR: gerieflijk verbouwd voorhuis van hobbyboerderij. Voor weekend en vakantie, bij bos, fietsen aanwezig. Tel. 05296-2939 (Punthorst).

The Indian Bee Journal, international in appeal, keeps you up to date with Beekeeping Development in India and the world. Annual subscription rate: individuals £ 10.-. Write: Managing editor, 1325 Sadshiv Peth, Pune 411 030 India.

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor
KONINGINNEGELEI, STUIFMEEL, HONINGZEEP en
natuurlijk de **AMBROSIA HONING-KRUIDENWIJN**

Bovendien omvat ons assortiment een grote sortering
GESCHENKARTIKELEN
(o.a. Haslinger - Oostenrijk / Moosmuller - Dld.
Melvitaflore - Frankrijk)

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJENHUIS,
diverse IMKERDEPOTS en IMKERIJEN

Vraag het (GRATIS) informatieboekje en de prijslijst.
Ook hebben wij een speciale prijslijst voor wederverkoop.

ProPol Apitherapie Produkten
Ronde Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82 FAXNR. 05165-1839

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **wederverkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

"niet de grootste, wel de goedkoopste"

Imkersbedrijf „DE IMMENHOF“

Biedt U een ruime sortering HONING voor wederverkoop zoals: Bloemen-, Linde-, Acacia-, Klaver- en Heidehoning.

Tevens leveren wij alle artikelen voor de moderne en traditionele bijenteelt.

Inkoop van oude raat, zegelwas en ruwe was.

Wij zijn geopend: ma, di, do en vr: 13.30 - 20.00.

Zaterdag: 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak.

Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen. Tel. 03429-2046.

WORDT HET DIT JAAR
„HET BIJENHUIS”

MEER DAN
25 DEPOTS

OF BLIJFT HET BEHELPEN?

WIJ WENSEN U EEN GOED 1991 TOE
„HET BIJENHUIS-TEAM”

*altijd
dichtbij.*

HET BIJENHUIS
WAGENINGEN

Friesland: H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47, 8421 RP Oldeberkoop. Tel. 05164-439.

Groningen: Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde. Tel. 05982-1455.

Onstwedde: H. Bessembinder, Wessinghuizerweg 18, 9591 VJ Onstwedde. Tel. 05991-1226.

Emmen: I.A. van Groningen, Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw Amsterdam. Tel. 05915-52721.

Staphorst: W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP Staphorst. Tel. 05220-52865.

Vriezenveen: G.J.L. ten Cate, Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen. Tel. 05499-63040.

Enschede: A.M. Spit, Stenlandweg 21, 7548 BV Boekelo. Tel. 05428-2703.

Reggedal: H. Jansen, Lochemseweg 7, 7475 PA Markelo. Tel. 05475-1238.

Gorssel: G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel. Tel. 05759-2468.

Achterhoek: B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle. Tel. 05736-1479.

Winterswijk: M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk. Tel. 05430-65239.

Flevoland: mw.H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58, 8242 CL Lelystad. Tel. 03200-40393.

Epe: Coöp. Novaco, Paasvuerweg 7, 8161 CA Epe. Tel. 05780-12317.

Betuwe: mw.C.M.W. Diks, Hermoesestraat 17, 4062 PP Zennewijnen. Tel. 03445-1773.

Apeldoorn: 'De Imkershop', Jan Lievestro, L.Biesterfeldstraat 4, 7315 JM Apeldoorn. Tel. 055-216850.

Varsseveld: G.H. Wessels, Molenweg 11a, 7055 AW Heelweg. Tel. 08352-41628.

Lent: mw. J.M. de Jong, Spoorstraat 3, 6663 AE Lent. Tel. 080-234357.

Bunnik-Houten: B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik. Tel. 03405-61742.

't Gooi: Imkerij 't Schuurtje', G. van Ginkel, Oud Loosdrechtse dijk 115, 1231 LS Loosdrecht. Tel. 02158-4104.

West-Friesland: Klaas Verlaat, Ganker 11, 1654 JH Benningbroek. Tel. 02297-2325.

Noord-Holland: H.S. Homburg, Velsersduinweg 165, 1971 ZB IJmuiden. Tel. 02550-21530.

Noordwijk: A. Bos, Losplaatsweg 8, 2201 CV Noordwijk. Tel. 01719-18440.

Rotterdam: mw.en dhr. Schmitz, Molecatensingel 266, 3077 SH Rotterdam. Tel. 010-4833944.

Gouda: C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht. Tel. 01802-1227.

Schouwen-Duiveland: mw. E. Louws-v. Steklenburg, Weth. v. Klinkenstraat 15, 4306 CT Nieuwerkerk. Tel. 01114-2113.

Walcheren: A.H. Verboven, Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke. Tel. 01189-1499.

Zeeuws Vlaanderen: Iz.de Hullu, St.Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet. Tel. 01171-1458.

idem: K.J. Wolfert, Pr.Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel. Tel. 01155-2720.

Oirschot: A. Pel, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot. Tel. 04997-72096.